

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
KOMISIONI QENDROR I ZGJEDHJEVE

Blv. Dëshmorët e Kombit", Pallati i Kongreseve, Tiranë, Shqipëri, T/F.+355-4-2281650 E. info@cec.org.al,
www.cec.org.al

REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIME TË MUNDSHME NË KODIN
ZGJEDHOR

HYRJJE

I Nderuar Zoti Kryetar i Kuvendit të Shqipërisë,

Të nderuar Deputetë të Kuvendit të Shqipërisë,

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, i angazhuar në vijimësi për përmbushjen sa më optimale të misionit institucional dhe detyrimeve ligjore që Kodi Zgjedhor i ngarkon, me përgjegjshmëri dhe frymë kritike ka analizuar ecurinë e çdo etape të procesit zgjedhor të qershorit 2013, duke fokusuar veçanërisht problematikat e dëshmuara, por krahas tyre edhe realizimet e arritjet, duke synuar arritjen e standardeve të pranuar ndërkombëtarisht për procesin zgjedhor të ardhshëm.

Kjo veprimtari pikënis me analizën për veprimtarinë institucionale të kryer për organizimin dhe administrimin e zgjedhjeve të 23 qershorit 2013, menjëherë pas daljes së Raportit Përfundimtar të OSBE/ODHIR, me synim fokusimin dhe analizën e problemeve dhe sfidave nën optikën e gjetjeve dhe rekomandimeve të këtij dokumenti të rëndësishëm për KQZ-në, por jo vetëm.

Në vlerësim të përfundimeve të kësaj analize, e cila fokusoi gjithashtu dhe rolin e rëndësishëm që aktorë të tjerë kanë në procesin zgjedhor, përmbushja e detyrimeve apo bashkëpunim i të cilëve kushtëzon mbarëvajtjen e organizimit dhe menaxhimit të procesit, Komisioni Qendror i Zgjedhjeve ndërmorri iniciativën për të sjellë në axhendat e pesë tryezave teknike aspekte nga më të rëndësishmet e procesit zgjedhor, për të cilat evidentohen qartazi nevoja për përmirësime në planin organizativ dhe bashkërendim më i mirë i punëve me aktorë të tjetër, por gjithashtu edhe nevoja për përmirësime të ligjit zgjedhor.

Me mbështetjen e partnerëve tanë ndërkombëtarë: Prezencës së OSBE-së në Shqipëri, Zyrës së Këshillit të Europës, UN Women, u organizuan pesë tryeza teknike, të cilat trajtuan:

- Ushtrimi i së drejtës për të votuar të personave me aftësi të kufizuara (24 tetor 2013);
(mbështetur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri)
- Shanset e barabarta dhe respektimi i kuotës gjinore në zgjedhje (22 janar 2014);

(mbështetur nga UN WOMEN)

- Fushata zgjedhore dhe media (3 mars 2014);
(mbështetur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri)
- Praktikat më të mira të platformës së trajnimit të komisionerëve zgjedhorë (31 mars 2014);
(mbështetur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri dhe Zyra e Këshillit të Europës)
- Financimi i partive politike dhe fushatave zgjedhore (14 maj 2014)
(mbështetur nga Prezenca e OSBE-së në Shqipëri)

Diskutimi i hapur dhe gjithpërfshirës nga përfaqësues të partive politike, të organizatave të shoqërisë civile, të institucioneve shtetërore qendrore dhe të pavarura, të përfaqësuesve të mediave, të ekspertëve, të trupës së KQZ-së dhe administratës së saj, ofroi për çdo aspekt të temave të trajtuara, gjetje dhe përfundime të cilat do të shërbejnë për zgjidhje të suksesshme të sfidave që një proces zgjedhor mbart, dhe që për nga vetë natyra e tyre, nuk mund të konsiderohen të tilla vetëm për organin shtetëror të ngarkuar nga ligji për administrimin e zgjedhjeve, por për të gjithë aktorët dhe faktorët me rol të drejtpërdrejtë apo jo në proces. Kjo veprimtari institucionale e shtrirë në një periudhë shtatë mujore, jashtë periudhës zgjedhore, dhjetor 2013 - qershor 2014, jo vetëm do t'i shërbejë përmirësimit të punës institucionale në të ardhmen, por gjithashtu realizoi një qasje tjetër mes KQZ, si institucion lider i ngarkuar për administrimin dhe realizimin e procesit, dhe të gjithë aktorëve dhe faktorëve të tjerë me rol të drejtpërdrejtë apo jo në procesin zgjedhor.

Iniciativa institucionale e KQZ-së për trajtimin e problematikave apo mosarritjeve të dëshmuara gjatë procesit zgjedhor të 23 qershorit 2013, disa prej tyre të dëshmuara edhe në proceset zgjedhore pararendëse, e cila nuk do të ishte e mundur të jetësohej pa mbështetjen dhe asistencën në vijimësi të partnerëve ndërkombëtarë, u përmyll me bashkëorganizimin nga KQZ, Prezenca e OSBE-së, Zyra e Këshillit të Europës, UN Women të Konferencës "Kodi Zgjedhor: Mundësi për përmirësim".

Gjetjet e pesë tryezave teknike, si produkt i diskutimeve të gjera dhe gjithpërfshirëse të aktorëve, faktorëve dhe grupeve të interesit, të cilat u prezantuan në Konferencën "Kodi Zgjedhor: Mundësi për përmirësim", synojnë përmirësimin e aspekteve të ndryshme të organizimit dhe menaxhimit të zgjedhjeve, forcimin e rolit institucional të KQZ-së, me qasje rekomandime për përmirësime të mundshme të Kodit Zgjedhor në aspekte, të cilat shenjojnë standardet e procesit zgjedhor.

Këtë paketë që bën bashkë mendimin teknik dhe propozimet e aktorëve e faktorëve zgjedhorë: të KQZ-së, partive politike, shoqërisë civile, medias, grupeve të interesit dhe ekspertëve teknikë, KQZ-ja ka nderin dhe privilegjin t'ia përcjellë Kuvendit të Shqipërisë, duke shprehur falenderime dhe mirënjohje për mbështetjen e dhënë nga partnerët ndërkombëtarë, dhe për të gjithë pjesëmarrësit e tryezave që me angazhimin (përfshirjen), mendimin dhe idetë e tyre dhanë kontribute të çmuara për hartimin e saj.

KQZ, duke vlerësuar se ky diskutim gjithpërfshirës, përmyllur me këtë paketë propozimesh që i përcillet Kuvendit të Shqipërisë, përmbush një nga rekomandimet e rëndësishme të

OSBE/ODIHR-it të vitit 2011 që në diskutimin mbi reformën zgjedhore duhet të përfshihen jo vetëm partitë politike, por gjithashtu dhe Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (KQZ), autoritetet përkatëse shtetërore dhe grupet e interesit, shprehet besim plotë për vëmendjen Tuaj ndaj sugjerimeve dhe rekomandimeve të paraqitura me synim përmirësimin e ligjit zgjedhor në një reformë të mundshme zgjedhore.

I-REKOMANDIME PËR USHTRIMIN E SË DREJTËS SË VOTËS NGA PERSONAT ME AFTËSI TË KUFIZUAR

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, me mbështetjen e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri, solli në një Tryezë të përbashkët përfaqësues institucionesh, organizatash ndërkombëtare dhe grupe të interesit, të cilët kanë përgjegjësi, bashkëpunojnë apo kontribuojnë në mundësimin dhe lehtësimin e personave me aftësi të kufizuar për të ushtruar të drejtën e votës në një proces zgjedhor.

Kjo tryezë e moderuar në 2 seanca, kishte për qëllim **i.** shprehjen e interesit dhe qëndrimet e të gjithë aktorëve dhe faktorëve që ndikojnë në marrjen e përgjegjësive të përbashkëta; dhe **ii.** identifikimin e mënyrave, mjeteve dhe teknikave për të garantuar në të ardhmen e afërt kushtet për ushtrimin e lirë të së drejtës së votës nga personat me aftësi të kufizuar.

Në mënyrë të përmbledhur dhe i artikuluar në formë dhe përmbajtje në interes të përbashkët dhe në përputhje me detyrimin kushtetues për garantimin e ushtrimit të së drejtës së votës, ky dokument rendit një sërë rekomandimesh, të cilat, shpresojmë se do kenë vëmendjen e Kuvendit dhe Qeverisë Shqiptare në përmirësimet që duhet t'i bëhen Kodit Zgjedhor.

Më konkretisht, këto rekomandime konsistojnë në pikat e mëposhtme:

- Është e domosdoshme që Kodi Zgjedhor të përforcojë dispozitat të cilat i referohen masave që duhet të merren për garantimin e ushtrimit të së drejtës së votës për personat që nuk mund të votojnë vet;
- Kjo vëmendje duhet të fillojë me detyrimin për ngritjen e një Komiteti "*Ad-hoc*", me përfaqësues të të gjitha institucioneve përgjegjëse dhe grupeve të interesit – në mënyrë që zgjidhja e çdo problemi që lidhet me ushtrimin e së drejtës së votës nga çdo kategori e personave me aftësi të kufizuar dhe monitorimi, realizimi dhe çdo sukses i këtij procesi të jetë një sfidë, angazhim dhe vullnet i përbashkët i të gjitha institucioneve përgjegjëse. Periudha e ngritjes dhe kohëzgjatjes së këtij Komiteti mund të ketë disa opsione: **i.** me fillimin e reformës zgjedhore në Kuvend, **ii.** me shpalljen e Dekretit për datën e zgjedhjeve ose **iii.** Të dyja opsionet e para së bashku.
- Kodi Zgjedhor duhet të reflektojë ndryshime dhe përmirësime ligjore të cilat duhet jenë në frymën e Konventës së OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara;

- Kodi Zgjedhor duhet të përcaktojë sanksione ndaj pushtetit vendor, në rast të mosrespektimit të ligjit dhe detyrimeve për garantimin e kushteve për ushtrimin e së drejtës së votës nga Personat me Aftësi të Kufizuara;
- Kodi Zgjedhor duhet ta përcaktojë si dispozitë urdhëruese dhe jo si zgjidhje alternative detyrimin e pushtetit vendor për të garantuar infrastrukturën ndihmëse në çdo qendër votimi ku janë të regjistruar zgjedhës që nuk mund të votojnë vet. Ky detyrim duhet të monitorohet nga KQZ, e cila duhet të ketë në dispozicion mekanizma ligjorë, të cilat i japin mundësi të marrë masa administrative ndaj drejtuesve të pushtetit vendor, të cilët nuk i përgjigjen kërkesave të ligjit dhe autoritetit monitorues;
- Kodi Zgjedhor duhet të shprehet për të drejtën e votës për personat me aftësi të kufizuar intelektuale (PAKI), i cili vazhdon të mbetet një problem i lënë në heshtje dhe që në fakt nuk ka patur raste të kufizimit. Në këtë këndvështrim, Kodi Zgjedhor duhet të specifikojë mënyrat dhe nevojat për përshtatshmëri duke ju referuar nocioneve/llojit të paaftësisë dhe jo të përgjithësuar;
- Për më tepër, Kodi Zgjedhor nuk duhet të përcaktojë procedura të cilat lidhen me ndarje të përgjegjësiwe institucionale për përgatitje të listave të personave që nuk mund të votojnë vetë, pasi ky fakt, jo vetëm që shpërndan dhe më shumti shmang përgjegjësitë institucionale, por lë hapësirë edhe për abuzime procedurale. Në përmirësim të kësaj dispozite, Kodi Zgjedhor duhet të parashikojë që në propozimet dhe vendimmarrjen e institucioneve publike (sidomos pushtetit vendor) të cilat kanë përgjegjësi problematikën e personave me aftësi të kufizuar, të ketë edhe përfaqësim të shoqatave të PAK;
- Kuvendi i Shqipërisë duhet që të marrë në konsideratë dhe të bëjë pjesë të procesit të ndryshimeve në Kodin Zgjedhor edhe përfaqësuesit e Grupit të Interesit të Personave me Aftësi të Kufizuara, të cilët, për shkak të përvojës dhe ekspertizës mund të ofrojnë zgjidhje ligjore dhe teknike shumë më efektive;
- Përtej rekomandime për ndryshime të legjislationit zgjedhor, i cili është vetëm një aspekt i zgjidhjes së problemit, Grupet e Interesit mund t'i drejtohen me një letër të hapur Qeverisë Shqiptare për të filluar një projekt monitorimi në të gjithë vendin për krijimin e infrastrukturës ndihmëse për Personat me Aftësi të Kufizuar në të gjitha objektet të cilat ofrojnë shërbime publike dhe sociale.

KQZ, në lidhje me këto gjetje dhe rekomandime, sugjeron ndryshimet përkatëse në Kodin Zgjedhor, si më poshtë:

Neni 1

Në nenin 2 bëhen këto ndryshime:

- Pika 2 riformulohet si vijon:

“Institucione të posaçme” janë burgjet, vendet e paraburgimit, spitalet ose institucionet e tjera shëndetësore që pranojnë pacientë për më shumë se tri ditë si dhe institucionet rehabilituese/riaftësuese të personave me aftësi të kufizuar dhe shtëpitë e të moshuarve..

- Shtohet pika 2/1 me përmbajtjen si vijon:

“Zgjedhës me aftësi të kufizuar” janë ata zgjedhës, që kanë aftësi të kufizuar fizike, shqisore apo intelektuale, të lindur apo të fituar gjatë jetës apo për shkak të moshës së avancuar, vërtetuar kjo me një dokument zyrtar që provon llojin dhe kategorinë e paftësisë.

Neni 2

Neni 108, riformulohet si vijon:

1. Njësitë e qeverisjes vendore, me qëllim sigurimin e qendrave të përshtatura për personat me aftësi të kufizuara, kryejnë detyrat si më poshtë:

- a) Identifikojnë personat me aftësi të kufizuara në njësitë e tyre, sipas listave që disponojnë dhe sipas informacionit që kërkojnë nga institucione të tjera. Identifikimi përfshin numrin e personave me aftësi të kufizuar dhe llojin e aftësive të kufizuara;
- b) Identifikojnë qendrat e votimit të tyre dhe nivelin e aksesueshmërisë në to;
- c) Sigurojnë përshtatshmërinë në qendrat të votimit sipas gjetjeve të pikës 1, a, b.

2. Në rastet kur njësia e qeverisjes vendore nuk mund të realizojë përshtatjen e qendrës së votimit, ku votojnë persona me aftësi të kufizuara, vendndodhja e qendrës së votimit mund të caktohet në një qendër votimi të ndryshme nga ajo e zgjedhjeve të fundit.

3. Zgjedhësi, që për shkak të aftësisë së kufizuar nuk është në gjendje të kryejë vetë procedurat e votimit, mund të kërkojë ndihmën e një familjari ose zgjedhësi tjetër, që është në listën e zgjedhësve të asaj zone të qendrës së votimit. Të dy zgjedhësit duhet të jenë të pranishëm në qendrën e votimit.

4. Një person mund të ndihmojë vetëm një zgjedhës që nuk mund të votojë vetë.

5. Para se të shënojë në fletën e votimit, personi që ndihmon një zgjedhës tjetër, bën një deklaratë në Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KQV-së se do të votojë sipas udhëzimeve, se nuk do të ndikojë në vendimin e zgjedhësit, se nuk do të bëjë publike votën dhe se ai vetë nuk ka votuar për llogari të një zgjedhësi tjetër.

6. Anëtarët e komisioneve të zgjedhjeve dhe sekretari nuk mund të ndihmojnë asnjë zgjedhës që nuk mund të votojë vetë.

7. Shënimi në fletën e votimit bëhet detyrimisht në dhomën e fshehtë.

8. Brenda periudhës së rishikimit të listave të zgjedhësve, zgjedhësit e përcaktuar në pikën 1 (a) të këtij neni, kanë të drejtë t’i kërkojnë kryetarit të njësisë së qeverisjes vendore, regjistrimin e tyre si zgjedhës që kanë nevojë për përshtatje të arsyeshme të qendrës së votimit;

Kërkesa për regjistrim, sipas pikës 8 shoqërohet me kopje të dokumentacionit zyrtar që provon llojin e aftësisë së kufizuar dhe dorëzohet pranë njësisë së qeverisjes vendore nga vetë personi ose një familjar i tij, ku ka vendbanimin personi, brenda periudhës së rishikimit të listës zgjedhore. Njësia e qeverisjes vendore harton një formular tip për këtë qëllim.

9. Brenda periudhës së rishikimit të listave të zgjedhësve, kryetari i njësisë së qeverisjes vendore, që përgatit listën e zgjedhësve të qendrës përkatëse të votimit, përgatit njëkohësisht listën e personave me aftësi të kufizuar sipas pikës 1 (a) dhe pikës 8 në njësinë e vet.

10. Në rastin e zgjedhësve të verbër, kryetari i njësisë së qeverisjes vendore, sipas informacionit të marrë sipas pikës 8 të këtij neni, njofton KQZ-në për numrin e zgjedhësve të verbër dhe qendrat e tyre të votimit. KQZ-ja, në përputhje me procedurat dhe afatet e shpërndarjes së materialeve zgjedhore, pajis komisionet e këtyre qendrave të votimit me mjete të posaçme votimi, të cilat lejojnë zgjedhësit që të lexojnë ose të kuptojnë fletën e votimit dhe të votojnë në mënyrë të pavarur. Zgjedhësi i verbër informohet nga KQV-ja për mënyrën e votimit me mjete të posaçme votimi dhe, me kërkesën e tij, pajiset me to. Në rast të kundërt, zgjedhësi voton sipas pikës 3.

II-REKOMANDIME PËR DISA MASA TË POSACME NË KODIN ZGJEDHOR, PËR RRITJEN E PJESËMARRJES SË GRAVE NË ORGANET E ZGJEDHURA

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, me mbështetjen e UN WOMEN (United Nations for Gender Equality and the Empowerment of Women), organizoi një Tryezë të përbashkët me fokus rritjen e pjesëmarrjes së grave në organet e zgjedhura.

Të drejtat e barabarta të grave dhe burrave janë të sanksionuara në aktin themeltar të Republikës së Shqipërisë - Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë. Neni 18 i saj garanton barazi të grave dhe burrave përpara ligjit. Shqipëria ka ratifikuar Konventën për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit kundër Grave më 1993 dhe Protokollin Fakultativ përkatës më 2003. Shqipëria i raporton rregullisht Komitetit të Konventës për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit kundër Grave mbi përparimin e saj në përmbushjen dhe zbatimin e dispozitave të Konventës.

Legjislacioni dhe politikat për gjininë në Shqipëri pasqyrojnë gjithashtu procesin e vazhdueshëm të vendit drejt integritimit në Bashkimin Europian, i nisur zyrtarisht përmes nënshkrimit të Marrëveshjes së Stabilizimit dhe Asociimit më 2006. Meqenëse barazia është një nga parimet parësore të BE-së, detyrimet e Shqipërisë për harmonizim gjenden në pesë fushat e politikave të shprehura në Strategjinë e BE-së për barazi mes grave dhe burrave, 2010-2015.

Barazia mes grave dhe burrave në të gjitha sferat e jetës private dhe publike përvijohet më tej në legjislacion, si në ligjin nr. 9970 "Për Barazinë gjinore në shoqëri", i cili ka hyrë në fuqi më 2008. Synimi i këtij ligji është: i) të sigurojë mbrojtje efektive ndaj diskriminimit të lidhur

me gjininë; ii) të përcaktojë masat për të garantuar mundësi të barabarta për burrat dhe gratë, në mënyrë që të eliminohet diskriminimi i lidhur me gjininë; dhe iii) të përcaktojë përgjegjësitë e autoriteteve shtetërore në të gjitha nivelet për hartimin dhe zbatimin e akteve normative dhe politikave në përkrahje të barazisë gjinore.

Ligji "Për barazinë gjinore në shoqëri" synon harmonizimin e gjinisë, si strategji për arritjen e barazisë gjinore, përmes integritit të një pikëpamjeje gjinore në të gjitha proceset ligjberëse, politikëberëse, zbatuese dhe monitoruese. Ky ligj, ndërmjet të tjerash, prezanton masa të përkohshme specifike në pozicionet e vendimmarrjes politike dhe publike (për të garantuar të paktën 30% pjesëmarrje të gjinisë më pak të përfaqësuar) si dhe masa të posaçme për të mbledhur statistika gjinore.

Pas viteve 90, veçanërisht çështja e kuotave gjinore është bërë një pjesë e rëndësishme e debatit publik dhe pothuajse pjesë e fjalorit të përditshëm të strukturave politike, administratës shtetërore, organizatave jofitimprurëse dhe madje edhe e partnerëve ndërkombëtarë. Në përgjithësi deri më sot janë zhvilluar pesë argumente kryesore në favor të përfshirjes dhe zbatimit të detyrueshëm të kuotave gjinore në jetën politike dhe publike të një vendi.

Argumenti i parë lidhet me përfaqësimin e atyre që janë quajtuar interesa, nevoja ose perspektiva të gjinisë femërore. Gratë i kanë këto interesa pjesërisht për shkak të karakteristikave biologjike, por veçanërisht për shkak të ndarjes shoqërore gjinore të roleve dhe detyrave.

Argumenti i dytë është ai që në sistemet anglofone quhet "argument i drejtësisë" dhe në literaturën frankofone si "argument i demokracisë". Argumenti bazohet në çështjen e proporcionalitetit. Duke pasur standardin e një përkufizimi sa më gjithëpërfshirës është e padrejtë për gjininë femërore, që përbën gati gjysmën e popullsisë, të jetë stukturalisht të nënpërfaqësuar në proceset e vendimmarrjes dhe jetës publike. Ky argument fokusohet tek rritjen e pjesëmarrjes së gruas në politikë dhe prezumon se nuk ka diferenca për gadishmërinë mes burrit dhe gruas e tyre për t'u përfaqësuar në politikë ose se përfaqësimi kushtëzohet nga përkatësia gjinore. Argumenti për të nxitur pjesëmarrjen e grave në politikë është indikator i drejtpërdrejtë dhe kërkon të përmirësojë aksesin e gruas për pozicione vendimmarëse për shkak se nuk ka argument legjitim që organet politike të mbizotërohen nga burrat. Dhe nëse ky, është realiteti në praktikë atëherë themelet e pushtetit demokratik duhet të korrigjohen në një mënyrë ose tjetër.

Argumenti i tretë rrjedh prej dy argumenteve të parë. Nëse gratë do të marrin pjesë masivisht në politikë atëherë do të kemi ndryshime cilësore të politikës dhe të politikave. Proceset e vendimmarrjes politike dhe për pasojë edhe politikat dhe strategjitë publike do të reflektojnë më drejt karakterin diversiv të shoqërisë. Kjo është shumë e përaafërt me argumentin e përfaqësimit thelbësor në shoqëri. Nga ana tjetër duke qenë se politikat e qeverisë do të marrin parasysh diversitetin e shoqërisë, kërkesat dhe nevojat e saj, kjo pashmangshmërisht do të përmirësojë edhe legjitimitetin demokratik të institucioneve dhe

politikave që ato zhvillojnë. Një balancë më e mirë në politikë për gratë, do të ulë mënyrën e funksionimit maskulist të politikës në shoqëri dhe do të lehtësojë funksionimin e vendimmarjes politike.

Argumenti i katërt është më tepër me një natyrë ekonomike dhe nënvizon dëmtimin e potencialeve njerëzore nga përjashtimi i grave nga vendimmarja politike. Argumenti nuk fokusohet tek përfaqësimi më adekuat i të gjithë individëve, por në përdorimin më efektiv të burimeve njerëzore në shoqëri. Ky argument kërkon të vendosë në kuadrin normativ barazinë gjinore, që duket se është në një formë më apeluese për aktorët vendimmarrës.

Argumenti i pestë kërkon përfshirje më të madhe të gruas për shkak të nevojës për të pasur gruan si figurë model për gratë e tjera në shoqëri.

Përgjithësisht, në një vështrim krahasimor kuotat gjinore kanë sjellë ndryshime të strukturave dhe të procedurave sepse kërkojnë riorganizim dhe ndryshim të institucioneve dhe rregullave ligjore zgjedhore. Gjithsesi, ndryshime të tilla të rregullave zgjedhore duhet të lidhen me një tablo më të gjerë përpjekjesh dhe debatesh për pabarazinë gjinore dhe përfaqësimin e privilegjuar në institucionet politike. Kjo do të kërkojë pashmangshmërisht edhe analizë të detajuar për rolin e gruas brenda partisë politike, rekrutimin dhe promovimin e saj në to dhe në nivel më të përgjithshëm analizë të plotë të funksionimit të arenës politike në vend.

Në analizë të tyre tryeza arriti në disa përfundime dhe rekomandime.

- Vendosjen në kuadrin e parimeve të përgjithshme lidhjen që ka një ligj i rëndësishëm siç është Kodi Zgjedhor me çështjen e barazisë gjinore.
- Respektimin e kuotës gjinore në përbërjen e KQZ-së dhe KZAZ-së duke garantuar që edhe në rast zëvendësimi, anëtari që i përket gjinisë më pak të përfaqësuar do të jetë po i kësaj gjinie.
- Vendosjen e kuotës gjinore në nivelin e KQV-së dhe GNV-së si detyrim ligjor dhe ruajtjen e saj gjatë gjithë veprimtarisë së KQV-së
- Detyrimin e KQZ-së që të përfshijë në Buletin e Zgjedhjeve të dhëna statistikore për pjesëmarrjen në zgjedhje të gjinisë më pak të përfaqësuar dhe rezultatet zgjedhore për kandidatët nga kjo gjini. KQZ-ja duhet të publikojë gjithashtu të dhëna statistikore për çështjet gjinore për përbërjen e organeve të zgjedhura ose të emëruar nga Kuvendi, duke përditësuar këto të dhëna ndër vite.
- Evidentimin në listën e zgjedhësve të cilën e përdorë KQV të zgjedhësve sipas gjinisë, për përpunimin e të dhënave dhe nxjerrjen e statistikave të sakta zyrtare. Evidentimi i gjinisë bëhet vetëm për qëllim të mbledhjes së të dhënave statistikore.
- Vendosjen dhe zbatimin e kuotës gjinore në mënyrë të plotë në përbërjen e Kuvendit dhe të këshillave të bashkisë ose të komunës duke përcaktuar renditjen e kandidatëve

në mënyrë alternative sipas gjinisë. Ky formulim është i qartë dhe është i prerë dhe garanton përbërjen të paktën 30 përqind të këtyre organeve nga gjinia më pak e përfaqësuar.

- Sanksionimin në ligj të refuzimit të regjistrimit të listave shumemërore në rast të mosrespektimit të gjinisë në zgjedhjet për Kuvendin. Konstatimin nga KQZ të pavlefshmërisë absolute të çdo mandati të fituar në zgjedhjet për organet e Qeverisjes vendore, në rast se subjekti nuk ka respektuar kriterin e gjinisë në listat shumemërore.
- *T'i jepet përfundimisht fund "lojës" në kurriz të ligjit që po zhvillohet aktualisht në Shqipëri nga partitë politike me dorëheqjet e stimuluar të kandidatëve gra në listat shumemërore. Të Garantohej se, përherë sa herë krijohet vakancë plotësimi i saj bëhet nga kandidatë femra të listave shumemërore, dhe në rastet e shterimit të listave të kandidatëve femrave, plotësimi të bëhet nga kandidatë femra të partive të tjera branda koalicionit.*
- Garantimin e zbatimit të kuotës gjinore në përbërjen e organeve të zgjedhura duke parashikuar në to edhe mekanizmat që garantojnë zbatimin e saj.

KQZ në lidhje me këto gjetje dhe rekomandimeve sugjeron ndryshimet përkatëse në Kodin Zgjedhor, si me poshtë:

Neni 1

Në nenin 2 bëhen këto ndryshime:

- Pika 21 riformulohet si vijon:

"Votim për të tretët" është votimi kur zgjedhësi voton në emër dhe për llogari të personave të tjerë, të pranishëm ose jo në qendrën e votimit. Me përjashtim të rastit të parashikuar në nenin 108 të këtij Kodi, votimi për të tretët është i kundërligjshëm dhe dënohet sipas Kodit Penal.

- Shtohet pika 21/1 me përmbajtjen si vijon

"Votim familjar" është formë e votimit për të tretët dhe ndodh kur një pjestar i familjes, si rregull kryefamiljari, voton në emër dhe për llogari të pjestarëve të tjerë.

Neni 2

Pas nenit 3 shtohet neni 3/1 me këtë përmbajtje:

"Neni 3/1

Kodi Zgjedhor dhe barazia gjinore

1. Ky Kod garanton parimin e barazisë gjinore, sipas përcaktimeve që i jep këtij parimi legjislativi në fuqi në Republikën e Shqipërisë. Pjesëmarrja e drejtëpërdrejtë dhe aktive në jetën politike dhe publike e gjinisë më pak të përfaqësuar përbën instrument themelor në konsolidimin e sistemit demokratik. Asnjë dispozitë e këtij Kodi nuk mund të zbatohet ose interpretohet në kundërshtim ose në shkelje të këtij parimi.

2. Detyrimi sipas pikës së parë të këtij neni i përket subjekteve zgjedhore, administratës zgjedhore dhe gjykatës. Komisioni Qendror i Zgjedhjeve ka të drejtë të ndërhyjë në çdo kohë mbi tagrat që subjektet zgjedhore kanë sipas këtij Kodi, të kërkojë nga subjektet zgjedhore pushimin e cënimit të këtij parimi dhe, në rast mosveprimi, të ndërhyjë kryesisht për rivendosjen e tij.

3. Kodi Zgjedhor nxit barazinë gjinore për organet e zgjedhura dhe administratën zgjedhore përmes:

a) vendosjes së kuotave gjinore në jo më pak se 30 përqind të përbërjes së Kuvendit të Shqipërisë dhe organeve të njëjësive bazë të qeverisjes vendore,

b) vendosjes së kuotave gjinore në jo më pak se 30 përqind të përbërjes së të gjithë niveleve të administratës zgjedhore,

c) marrjes së masave në reduktimin dhe eliminimin e votimit për të tretët, votimit familjar, ruajtjen dhe garantimin e fshehtësisë së votimit.

ç) hartimit dhe publikimit të statistikave operative për pjesëmarrjen e gjinisë më pak të përfaqësuar në ditën e zgjedhjeve, si dhe të statistikave të sakta për pjesëmarrjen e saj në votime dhe rezultatin e zgjedhjeve, me qëllim sensibilizimin dhe marrjen e masave të duhura për të nxitur më tej këtë pjesëmarrje.

Neni 3

Në nenin 19, pika 2 në fund shtohet kjo fjali: "Në rast të mbarimit të parakohshëm të mandatit të anëtarit të KQZ-së të gjinisë më pak të përfaqësuar zëvendësimi me anëtarin e ri bëhet kurdoherë nga gjinia më pak e përfaqësuar".

Neni 4

Në nenin 21 bëhen këto ndryshime:

- Në fund të pikës 12 shtohet kjo fjali: "Në buletin e zgjedhjeve publikohen edhe të dhënat statistikore për pjesëmarrjen në zgjedhje të gjinisë më pak të përfaqësuar dhe rezultatet zgjedhore për kandidatët nga kjo gjini."

- Pas pikës 12 shtohet pika 12/1 me këtë përmbajtje:

12/1. "KQZ-ja publikon të dhënat statistikore për çështjet gjinore për përbërjen e organeve të zgjedhura ose të emëruar nga Kuvendi, duke përditësuar këto të dhëna ndër vite."

Neni 5

Në nenin 32 shtohet pika 4 me këtë përmbajtje:

4. "Në rast se anëtari apo sekretari i KZAZ-së që lirohet ose shkarkohet i përket gjinisë më pak të përfaqësuar, subjektet propozuese duhet të paraqesin kandidaturë zëvendësuese po nga gjinia më pak e përfaqësuar. Në rast të kundërt, kërkesa për zëvendësim refuzohet. Në rast të mungesës së kuorumit të nevojshëm për funksionim dhe vendimmarrje, KQZ-ja emëron kryesisht anëtarë të KZAZ-së nga gjinia më pak e përfaqësuar, sipas pikës 5 të nenit 29 të këtij Kodi."

Neni 6

Në nenin 36, pika 1, fjalia e dytë ndryshohet si vijon: "KQV-ja formohet sipas mënyrës dhe kritereve të nenit 29 të këtij Kodi për çdo lloj zgjedhje. 30 përqind e listës së anëtarëve të KQV-ve, propozuar përkatësisht nga partia më e madhe e shumicës parlamentare dhe partia më e madhe e opozitës parlamentare, në rang ZAZ-je, duhet të jenë nga secila gjini."

Neni 7

Në nenin 39 shtohet pika 3 me këtë përmbajtje:

3. "Në rast se anëtari apo sekretari i KQV-së që lirohet ose shkarkohet i përket gjinisë më pak të përfaqësuar, subjektet propozuese duhet të paraqesin kandidaturë zëvendësuese po nga gjinia më pak e përfaqësuar. Në rast të kundërt, kërkesa për zëvendësim refuzohet. Në rast të mungesës së kuorumit të nevojshëm për funksionim dhe vendimmarrje, KZAZ-ja emëron kryesisht anëtarë të KQV-së nga gjinia më pak e përfaqësuar, sipas pikës 5 të nenit 36 të këtij Kodi."

Neni 8

Në nenin 48, pika 2, shkronja "b" pas fjalisë së parë shtohen fjalitë me këtë përmbajtje: "Kjo listë ka të evidentuar gjininë e zgjedhësve. Kjo e dhënë nuk formon përbërës zgjedhor sipas këtij Kodi dhe nuk mund të përdoret në asnjë rast ose rrethanë si justifikim nga KQV-ja për të mos lejuar zgjedhësit të votojnë. Evidentimi i gjinisë sipas kësaj dispozite bëhet vetëm për qëllim të mbledhjes së të dhënave statistikore."

Neni 9

Në nenin 61, pas pikës 1 shtohet pika 1/1 me këtë përmbajtje

"1/1. Kur Drejtoria e Përgjithshme e Gjendjes Civile bën publikimin e ekstraktit të përbërësve zgjedhorë sipas nenit 51 të këtij Kodi, si dhe kur përmbushet afati i përcaktuar në pikën 1 të nenit 56, Drejtoria e Përgjithshme e Gjendjes Civile i dorëzon KQZ-së, përveç numrit të zgjedhësve në rang vendi, edhe të dhënat e mëposhtme statistikore:

a) numrin dhe përqindjen e zgjedhësve sipas gjinisë, në rang vendi, zone zgjedhore dhe zone qendre votimi;

b) numrin dhe përqindjen e zgjedhësve që votojnë për herë të parë në rang vendi, zone zgjedhore dhe zone qendre votimi;

c) numrin dhe përqindjen e zgjedhësve deri në moshën 30 vjeç në rang vendi, zone zgjedhore dhe zone qendre votimi;

ç) numrin dhe përqindjen e zgjedhësve nga 30 deri në 50 vjeç në rang vendi, zone zgjedhore dhe zone qendre votimi;

d) numrin dhe përqindjen e zgjedhësve mbi 50 vjeç në rang vendi, zone zgjedhore dhe zone qendre votimi.

Këto të dhëna mbahen të përditësuara dhe publikohen nga KQZ-ja pas marrjes së tyre në dorëzim dhe në Buletinin e Zgjedhjeve.”

Neni 10

Në nenin 67, pika 6 ndryshohet si vijon:

“6. Për çdo zonë zgjedhore jo më pak se një në çdo tri emra të njëpasnjëshëm të listës shumëmerore duhet t’i përkasë secilës gjini.”

Neni 11

Në nenin 95, në fund të pikës 1 shtohet fjalia me këtë përmbajtje:

“Secila listë me anëtarë të Grupit të Numërimit të Votave duhet të përmbajë jo më pak se 30 përqind anëtarë të gjinisë më pak të përfaqësuar. Në të kundërt lista e subjektit refuzohet dhe grupet respektive të numërimit vijojnë punën me numër më të pakët anëtarësh ose KZAZ-ja emëron kryesisht anëtarë nga gjinia më pak e përfaqësuar, sipas pikës 3 të nenit 95 të këtij Kodi, në rast se grupi i numërimit ka më pak se dy anëtarë.”

Neni 12

Në nenin 164, pika 2 riformulohet si vijon:

“2. Mandati i ndërprerë i kalon kandidatit vijues të listës së të njëjtës parti politike në zonën zgjedhore përkatëse. Kur vakanca i përket një mandati të fituar sipas pikës 6 të nenit 67 të këtij Kodi, ajo plotësohet nga kandidati i parë në listë i gjinisë përkatëse pavarësisht renditjes në listë. Emrat e tjerë të asaj gjinie ngjiten në listë duke marrë renditjen e kandidatit paraardhës të së njëjtës gjini. Në rast se emrat e gjinisë përkatëse kanë shteturar mandati i kalon kandidatit të gjinisë përkatëse të partisë politike të koalicionit me herësin më të lartë. Ky proces zëvendësimi vijon duke garantuar përherë plotësimin e vakancës vetëm me kandidate të së njëjtës gjini.”

Neni 13

Pas nenit 166 shtohet neni 166/1 me këtë përmbajtje:

“Neni 166/1

Ndërprerja e mandatit dhe zëvendësimi i vakancës në këshillat e bashkisë ose të komunës

Mandati i ndërprerë në këshillat e bashkisë ose të komunës i kalon kandidatit vijues të listës së të njëjtës parti politike në zonën zgjedhore përkatëse. Kur vakanca i përket një mandati të fituar nga gjinia më pak e përfaqësuar, ajo plotësohet nga kandidati i parë në listë i gjinisë përkatëse pavarësisht renditjes në listë. Emrat e tjerë të asaj gjinie ngjiten në listë duke marrë renditjen e kandidatit paraardhës të së njëjtës gjini. Në rast se emrat e gjinisë përkatëse kanë shtetuar mandati i kalon kandidatit të gjinisë përkatëse të partisë politike të koalicionit me herësin më të lartë. Ky proces zëvendësimi vijon duke garantuar përherë plotësimin e vakancës vetëm me kandidate të së njëjtës gjini.”

Neni 14

Neni 175 riformulohet si vijon:

“Neni 175

Sanksionet për mosrespektim të barazisë gjinore

1. Mospërmbushja nga subjekti zgjedhor i detyrimit të parashikuar në pikën 6 të nenit 67 të këtij Kodi pasjell refuzimin e listës shumëemërore për t’u rregjistruar në KQZ ose sipas rastit për zgjedhjet vendore në KZAZ.
2. Mospërmbushja nga subjekti zgjedhor i detyrimit për të paraqitur në listat shumëemërore për këshillat e bashkisë ose komunës që një në çdo emra të njëpasnjëshëm t’i përkasin gjinisë më pak të përfaqësuar, pasjell pavlefshmëri absolute të të gjithë mandateve që ka fituar subjekti zgjedhor përkatës në atë zonë zgjedhore. Pavlefshmëria absolute konstatohet nga KQZ menjëherë gjatë ndarjes së mandateve sipas nenit 163 të këtij Kodi ose në çdo kohë nga Kolegji Zgjedhor, me kërkesë të subjektit zgjedhor që ka interes të ligjshëm për të. Në këtë rast përkatësisht KQZ ose Kolegji Zgjedhor vendos kalimin e mandateve të fituara partisë politike të koalicionit me herësin më të lartë si dhe bën shpërndarjen nominale të këtyre mandateve.”

Neni 15

Në nenin 178 shtohet pika 7 me këtë përmbajtje:

“7. Gjatë zbatimit të pikës 6 të këtij neni, KQZ-ja përpunon me qëllim nxjerrjen e informacionit të saktë statistikor të dhënat për pjesëmarrjen e gjinisë më pak të përfaqësuar në ditën e zgjedhjeve. Informacioni statistikor nxirret duke përpunuar listën e zgjedhëve të çdo qendre votimi në kushtet e anonimatit dhe duke repektuar kërkesat e legjislacionit në

fuqi për mbrojtjen e të dhënave personale. Kushtet, procedura, ruajtja e anonimatit dhe kategoritë e informacioni statistikor që nxirret përcaktohet me vendim të KQZ-së”.

SHTOJCË

Në të gjithë këto vite dhe refoma zgjedhore që janë ndërmarrë në Shqipëri, fokusi kryesor është përqëndruar në zgjedhjet e përgjithshme, duke mbajtur në të njëjtën *status quo* dhe duke mos u përpjekur për të reformuar sistemin e zgjedhjeve vendore. Kjo përbën një të metë konstante të gjithë reformave zgjedhore në Shqipëri.

E parë nën këndvështrimin e barazisë gjinore, sistemi i zgjedhjeve vendore dhe rezultatet që prodhon për gjininë më pak të përfaqësuar janë thellësisht negative dhe aspak premtuese për përmbushjen e detyrimeve ligjore, detyrimeve ndërkombëtare dhe objektivave madhore të integritetit europian.

Ne vlerësojmë se përpjekja e parë nga ku duhet të nisë nxitja e barazisë gjinore edhe në sistemin e zgjedhjeve vendore është reformimi i këtij sistemi në Kodin Zgjedhor.

Më konkretisht tryeza rekomandoi;

1. Votimi për organet e qeverisjes vendore të bëhet sipas sistemit proporcional. Shkaqet që çuan Ligjvënësin drejt vendimit për sistemin proporcional në zgjedhjet e përgjithshme janë po aq të vlefshme edhe për zgjedhjet vendore. Votuesit të votojnë për subjektin zgjedhor, i cili paraprakisht ka rregjistruar një listë shumëemërore të kandidatëve. Votuesit në ditën e zgjedhjeve për organet bazë të njësisë vendore të jenë të pajisur vetëm me një fletë votimi, me të cilën të votohet si për kryetarin, ashtu dhe për këshillin. Për Tiranën, për shkak të organizimit me njësi bashkiake të kenë dy fletë votimi, ku fleta e dytë të jetë për kryetarin dhe këshillin e njësisë bashkiake.

2. Individit që është rregjistruar me numrin 1 në listën shumëemërore të subjektit zgjedhor është edhe kandidati për kryetar të bashkisë ose të komunës. Pjesa tjetër e individëve të listës janë kandidatët për këshillin e bashkisë ose të komunës.

3. Në listën shumëemërore, në rast se numri 1 i përket gjinisë mashkullore, duhet të pasohet në mënyrë të njëasnjëshme me dy kandidate nga gjinia femërore. Kështu në rast vakance të kryetarit, plotësimi bëhet nga kandidatët e gjinisë femërore.

4. Ne vlerësojmë se ky propozim nuk ka mospërputhje me dispozitat e Kushtetutës, por kërkon ndryshime themelore në Kodin Zgjedhor dhe ndryshime teknike në një sërë dispozitash të tjera me natyrë teknike si psh fleta e votimit, procedura e votimit, nxjerrja e rezultatit, tabelimi, etj.

III-REKOMANDIME PËR FUSHATAN ZGJEDHORE DHE MEDIAN

Tryeza e organizuar nga KQZ me mbështetjen e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri me përfaqësues të medias, të anëtarëve të Bordit të Monitorimit të Medias, të pedagogëve nga Departamenti i Gazetarisë UT, si dhe përfaqësues të disa organizatave ndërkombëtare që operojnë në Shqipëri, pati një rendësi të madhe. Nga te gjithë pjesëmarrësit u pranua se në Shqipëri media si pushteti i katërt gjatë proceseve zgjedhore ka arritur disa standarte të larta dhe të gjithë pranuar dhe nga partnerët ndërkombëtar.

Nisur nga fakti se në Shqipëri operojnë një numër i madh operatorë televizivë kombëtar, lokalë, kabllor, radio, gazeta të shkruara dhe sidomos media e re me bazë të gjerë përdorimi ajo elektronike, është një platformë e mirë për informimin dhe edukimin qytetar, në lidhje me fushatat zgjedhore, progamet dhe misionet e çdo subjekti zgjedhor që merr pjesë në zgjedhje. Tashmë në Shqipëri lira e shprehjes dhe e medias si një nga parimet e rëndësishme kushtetuese, është e konfirmuar. Nga një proces zgjedhor në tjetrin konstatohen arritje pozitive jo vetëm në konsolidimin e rregullime ligjore por edhe në rritjen e profesionalizmit, ndjenjën e përgjegjësisë së medias në raport me përqyrimin e proceseve zgjedhore, edukimin qytetar dhe institucionet e administrimit të zgjedhjeve.

Në zgjedhjet e fundit shumica e mediave qendrore të cilat u monitoruan rezultuan në përgjithësi, të balancuara në pasqyrimin e fushatës zgjedhore të partive politike kryesore.

Por sigurisht përveç konsolidimit të këtyre arritjeve tryeza konstatoi dhe problematika, jo vetëm ato të paraqitura në raportet e OSCE/ODIHR, por dhe problematika të konstatuara nga dy proceset e fundit zgjedhore të dala nga analizat e anëtarëve të BMM, të ekspertëve të medias, dhe në ceshtje të tjera që lidhen me aspektin, administrativ dhe praktik të këtyre marrëdhënieve.

Në analizë të tyre tryeza arriti në disa përfundime dhe rekomandime.

- Nisur nga fakti se neni 84, pika 1 e Kodit Zgjedhor dhe vendimi i KQZ-së në lidhje me pasqyrimin e fushatës zgjedhore bazuar në materialet e përgatitura nga subjektet zgjedhore nuk u interpretua drejtë dhe shkaktoi debat, nga një pjesë e aktorëve pjesëmarrës në zgjedhje, kjo dispozitë duhet të rishikohet duke shprehur në mënyrë të qartë të drejtën e medias për të zgjedhur nëse prodhon vetë lajme/kronika zgjedhore ose pranon të gatshme nga subjektet elektorale. Tryeza ishte e një mendje për përmirësimin e Kodit Zgjedhor për të përcaktuar qartë se çdo material i lidhur me fushatën, i përgatitur nga subjektet zgjedhore kryesisht duhet të identifikohet si material propagandistik i cili të transmetohet si pjesë e reklamës politike.
- Ekzistenca e dispozitave penale në Kodin Penal (2012, neni 120) që dënon me gjobë nga 50 mijë deri në 3 milion lekë personat që përhapin thënie apo informacione të rreme, rezultoi se përbën një shqetësim në fushatën elektorale sepse kufizon lirinë e shprehjes.

- Tryeza rekomandoi ndryshimet ligjore për shfuqizimin e këtij neni në kodin penal duke mos u klasifikuar më shpifja si vepër penale kundër moralit dhe dinjitetit, por të rregullohet si mardhënie civile nga Kodi Civil.
- Tryeza konstatoi rishikimin e mënyrës së emërimit të anëtarëve të BMM duke e bërë procesin më transparent, më gjithëpërfshirës dhe më profesional.
- Tryeza propozoi disa variante, midis të cilëve varianti që në zgjedhjen e anëtarëve të BMM të zbatohet e njëjta procedurë shorti si në rastin e ekspertëve kontabël. Një numër subjektesh të medias, media publike e private, Universiteti i Tiranës (departamenti i gazetarisë), OJF që operojnë në sektorin e medias etj mund të propozojnë emra, të cilët më pas zgjidhen nëpërmjet procedurës së shortit në KQZ, si anëtar të BMM.
- Kodi Zgjedhor duhet të parashikojë kritere të qarta për emërimin e Anëtarëve të BMM.
- Kodi zgjedhor parashikon vendosje e gjobës ndaj operatorëve audiovizivë si masë administrative në rast të shkeljeve të dispozitave të tij. Duke qenë se masa e gjobës e parashikuar nga Kodi Zgjedhor, konsiderohet relativisht e larte për kapacitete ekonomike të operatorëve, BMM stepet për të propozuar para KQZ-së masën administrative me gjobë. Rekomandohet rishikimi i masës së gjobës në rastet e shkeljes, në mënyrë që ajo të bëhet më efektive dhe e zbatueshme.
- Tryeza rekomandoi përcaktimin e detyrimit ligjor për Autoritetin e Mediave Audiovizive për të mundësuar BMM të monitorojë të gjitha mediat kombëtare dhe lokale në të gjithë territorin, duke evituar disbalancimin dhe standardet e dyfishta në monitorime dhe raportime në dy zgjedhjet e fundit. Kjo formë eviton rastet e konstatuara kur BMM nuk ka arritur të monitorojë media në qarqe të caktuara për pamundësi teknike ose mungesa në personel.
- Rezulton se partitë politike e fillojnë fushatën zgjedhore shumë kohë më parë se përcaktimi ligjor 30 ditë para datës së zgjedhjeve. Në mënyrë që media të mos lejohet të paqyrojë aktivikete e partive politike në rastet kur partitë dhe subjektet elektorale e nisin fushatën zgjedhore kohë përpara fillimit të periudhës zgjedhore, procesi monitorues nëpërmjet Bordit të Monitorimit të Medias të përfshijë një periudhë më të gjatë se periudha zgjedhore.
- Tryeza e konsideroi të drejtë kritikën dhe sugjerimin për detyrimin me ligj të mediave për zbatimin e kriterëve të informimit të kandidatëve, sipas gjinis, si dhe për ndryshimin e praktikës së BMM, për përfshirjen e komponentit gjinor në metodologjinë e tij për monitorimin e medias.

- Tryeza rekomandoi detyrimin ligjor të partive politike, të cilat brenda kohës që u vihet falas nga operatoret audivizive, gjysmën /30% te saj, ta vene ne dispozicion për kandidatet femra.
- Përcaktimin ligjor për vendosjen e kohës falas në dispozicion të kandidatëve të mbështetur nga zgjedhësit në Radio Televizionin Publikë për të shmangur standartet e dyfishta ndërmjet subjekteve zgjedhore në zgjedhje.
- Tryeza rekomandoi përcaktimin ligjor të detyrimit të medias për të transmetuar informacion profesional për peronat me aftësi të kufizuar, sidomos për grupet që nuk shikojnë/dëgjojnë.
- Tryeza rekomandoi si domosdoshmëri për ritjen e profesionalizmit etikës dhe performancës për të gjithë aktorët pjesëmarrë në pasqyrimin në media të e fushatës zgjedhore zhvillimin e trajnimeve. Trajnimi duhet të përfshijë krahas anëtarëve të BBM dhe stafit teknik në ndihmë të tij por dhe gazetarët, redaktorët dhe punonjësit e medias që merren direkt me fushatat zgjedhore, në mënyrë që ata të njohin nga afër dhe në detaje sistemin zgjedhor, sistemin administrues dhe detaje të tjera që lidhen me integritetin e procesit dhe informimin publik.

IV- REKOMANDIME PËR FINANCIMIN E PARTIVE POLITIKE GJATË FUSHATAVE ZGJEDHORE DHE NË VIT KALENDARIK

Në tryezën e rrumbullakët teknike **“Financimi i partive politike dhe fushatave zgjedhore”** organizuar nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve me mbështetjen e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri u konstatua se:

- Gjatë viteve të fundit, vëmendja e publikut të gjerë për çështjet e financimit të partive politike është rritur ndjeshëm,
- Media, shoqëria civile, akademikët dhe qytetarët janë bërë më aktivë në kërkesën për të rritur monitorimin e partive politike në fushën e financave,
- Ndonëse kuadri ligjor për financimin e partive politike është përmirësuar në mënyrë të vazhdueshme gjatë këtyre viteve të fundit, zbatimi i duhur i tij ende çalon,
- Nga monitorimi bërë nga një organizatë e shoqërisë civile ka dalë që shpenzimet de facto të partive politike shkojnë në dy deri në katërfish të asaj që ato deklarojnë zyrtarisht,
- Komisioni Qendror i Zgjedhjeve duhet të kryejë hetime proaktive për të verifikuar llogaritë financiare të partive politike,
- Duhet të vendosen kanale komunikimi me përfaqësuesit e shoqërisë civile dhe duhet të realizohet një bashkëpunim i qartë mes KQZ-së dhe organizatave të shoqërisë civile që monitorojnë zgjedhjet,
- Gjatë një periudhe afërsisht 23-vjeçare, kuadri rregullator shqiptar për financimin e partive politike dhe fushatave zgjedhore i është nënshtruar një transformimi tërësor. Nevojiten reforma të mëtejshme dhe kjo duhet realizuar së pari përmes një konsensus

të gjerë politik ndërpartiak. Për këtë arsye, Tryeza doli me një list rekomandimesh që mund të përkthehen më vonë në një gjuhë ligjore.

Gjetje dhe Rekomandime:

1. Publikimi i informacioneve financiare nga vetë partitë politike duhet të rregullohet nga dispozita ligjore të posaçme dhe të monitorohet nga KQZ-ja.

Partitë politike në Shqipëri nuk vënë në dispozicion të publikut, anëtarëve, apo votuesve të dhënat e tyre financiare. Një gjë e tillë shihet si treguesi kryesor i mungesës së përgjegjësisë dhe transparencës.

Nevojitet një dispozitë e posaçme ligjore për të rregulluar publikimin e këtyre informacioneve nga vetë partitë politike.

Për këtë qëllim, duhet të ndryshohet neni 23 i ligjit "Për partitë politike".

2. Duhet të përfshihen dispozita të qarta në ligj për të bërë ndarjen ndërmjet formatit të raportimit vjetor financiar për partitë nga raportimi i financave të fushatave zgjedhore gjatë viteve zgjedhore. Ligji duhet të parashikojë afate të prera për dorëzimin e raporteve në KQZ nga partitë politike si dhe detyrimin e KQZ-së për t'i publikuar këto raporte brenda afateve të mirëpërcaktuara. Nga ana tjetër, Kodi Zgjedhor duhet të përmbajë një dispozitë mbi "raportimin" e financimit të fushatës zgjedhore. Neni 23/4 i ligjit "Për partitë politike" i referohet raportimit të financave të fushatës zgjedhore, por kjo nuk është ende e parashikuar në Kodin Zgjedhor.

Për këtë qëllim, paragrafi 4 i nenit 23 të ligjit "Për partitë Politike" duhet ndryshuar.

3. Format i aktual i auditimit i përcaktuar me ligj është tepër i detajuar dhe e bën voluminoze punën e auditimit. Duhet kërkuar një formë "më e zhveshur" e bilanceve, që përmban atë çka është e rëndësishme, si për shembull të ardhurat, shpenzimet, huatë, etj.

Specialistët e Institutit të Ekspertëve Kontabël të Autorizuar të Shqipërisë (IEKA) rekomandojnë që në ligj të përmendet standardi kontabël i njohur si "EVR" (*Expenditure Verification Report*). Ky standard duhet të vendoset në ligj si rregull i përgjithshëm dhe KQZ-së, në bashkëpunim me IEKA-n, duhet t'i jepet kompetenca të miratojë rregullat dhe rregulloret teknike që plotësojnë kuadrin ligjor.

Për këtë qëllim, paragrafi 5 i nenit 23 të ligjit "Për Partitë Politike" dhe neni 91 i Kodit Zgjedhor duhen ndryshuar.

4. Për vitin 2012, KQZ-ja ishte e detyruar të bënte auditimin e 123 partive politike të regjistruara në Regjistrin e Partive Politike në Gjykatën e Rrethit Tiranë. Raportet e Auditimit u dorëzuan nga 13 parti politike. 21 parti politike nuk janë kontaktuar nga KQZ-ja, sepse ato nuk i kanë dhënë një adresë të saktë KQZ-së. Për 89 partitë e tjera politike, nuk ka asnjë informacion rreth financave të tyre.

Ligji "Për Partitë Politike" duhet të ofrojë një zgjidhje ligjore për këto rrethana. Partitë duhet të jenë të detyruara me ligj që, nëse ndryshojnë adresë, duhet të njoftojnë zyrtarisht KQZ-në

brenda një afati të caktuar, qoftë në mënyrë të drejtpërdrejtë nga vetë partia apo nëpërmjet Gjykatës së Rrethit Tiranë.

Nëse një detyrim i tillë nuk respektohet, ligji duhet të ofrojë një mekanizëm dhe procedurë për t'u ndjekur (si njoftimet publike), si dhe sanksione proporcionale për raste të tilla.

Për këtë qëllim, neni 11 i Ligjit "Për Partitë Politike" duhet ndryshuar.

5. Raportet financiare i dorëzohen KQZ-së dhe publikohen nga kjo e fundit në periudha të ndryshme kohore. Ekziston një boshllëk ligjor në lidhje me afatin e dorëzimit, sepse ligji "Për Partitë Politike" nuk përcakton datën e raportimit.

Për këtë qëllim, neni 23 i ligjit "Për Partitë Politike" duhet ndryshuar.

6. Ligji "Për Partitë Politike" përcakton që kontrolli i financave të partive duhet bërë çdo vit për secilën nga mbi 140 partitë të regjistruara në Gjykatë. Por rreth 50% e partive politike të regjistruara në Gjykatën e Rrethit Tiranë nuk kanë marrë pjesë në katër garat e fundit zgjedhore.

Ligji duhet të ofrojë një mekanizëm të efektshëm për kontrollin e financave të partive në kushtet e kufizimeve në buxhet dhe burime njerëzore. Ligji duhet të përcaktojë shprehimisht prioritete për kontrollin e financimit të partive. Prioritet mund të jenë për shëmbëll kontrolli vjetor për ato parti që përfitojnë nga fondet publike.

Për këtë qëllim duhet shtuar një nen i ri në ligjin "Për Partitë Politike".

7. Neni 23/1 i ligjit "Për partitë politike" parashikon që lista e personave që dhurojnë më shumë se 100 000 lekë (afërsisht 720 EUR) duhet të bëhet publike. Neni 90, paragrafi 2 i Kodit Zgjedhor parashikon që fondet jopublike me vlerë më të madhe se 100 000 lekë duhet të bëhet vetëm në një llogari të posaçme të hapur në një bankë nga subjekti zgjedhor dhe që përgjegjësi i financës së subjektit zgjedhor deklaron numrin e llogarisë bankare të hapur për këtë qëllim.

Ky prag është shumë i lartë dhe lë shteg që të pengohet bërja e transparencës së burimeve të financimit nën këtë shumë.

Sipas Open Data Albania: Fushata zgjedhore 2009: 59% e vlerës së 'Donacioneve' ka si burim donatorët të shumave nën 100 mijë lekë. Në vlerë absolute, kjo është 64 435 904 lekë. Pjesa tjetër, pra 41%, janë donatorë të shumave mbi 100 mijë lekë. Fushata Zgjedhore 2011: 78,8% e vlerës së 'Donacioneve' janë nga donatorë të shumave nën 100 000 lekë, që nuk janë objekt i nenit 90 të Kodit Zgjedhor. Fushata Zgjedhore 2013: 30% e vlerës së 'Donacioneve' janë donacione me vlerë nën 100 000 lekë.

Ndaj, këto dispozita duhen ndryshuar me qëllim që të ulet ky prag (deri në 150 euro, sa paga minimale), në mënyrë që të bëhen publike të gjitha dhurimet që i bëhen partive politike

8. Neni 88 i Kodit Zgjedhor duhet të parashikojë në mënyrë më rigorozë moslejimin e përdorimit të burimeve publike për mbështetjen e subjekteve zgjedhore. KQZ-ja duhet të jetë kompetente për miratimin e të gjithë mekanizmave të nevojshëm për të parandaluar

abuzimin me burimet shtetërore nga partitë politike. Nëse kjo ndodh, KQZ-ja duhet të reagojë menjëherë duke marrë të gjitha masat dhe vendosur gjambat e nevojshme që kjo të mos përsëritet në ditët në vazhdim të fushatës zgjedhore.

Për këtë qëllim, neni 88 i Kodit Zgjedhor duhet ndryshuar.

9. Neni 89 i Kodit Zgjedhor parashikon që ndalohet dhënia e fondeve nga një person juridik apo çdo aksionar i tij, nëse ai/ajo ka përfituar fonde publike, kontrata publike apo koncesione në 2 vitet e fundit me vlerë mbi 10 milionë lekë; ushtron veprimtari në fushën e medias; ka qenë partner me fonde publike në projekte të ndryshme; apo ka detyrime monetare ndaj Buxhetit të Shtetit ose ndaj çdo institucioni publik.

Megjithatë, Kodi Zgjedhor nuk e rregullon çështjen e konfliktit të interesit edhe për periudhën paszgjedhore. Duhet parë nëse ka konflikt interesi në financimin e partive jo vetëm para datës së zgjedhjeve, por edhe pas tyre.

Përveç kësaj, duhen parashikuar kufizime edhe për donatorët individualë, në mënyrë që donatorët e partive të mos caktohen pas zgjedhjeve në funksione publike në administratën shtetërore apo në shoqëritë me kapital shtetëror.

Kodi Zgjedhor duhet të specifikojë institucionin që duhet të ushtrojë kontroll mbi këto çështje dhe të parashikojë sanksionet përkatëse në rast të shkeljeve të tyre.

Për këtë qëllim, neni 89 i Kodit Zgjedhor duhet ndryshuar.

10. Ligji "Për partitë politike" nuk bën një rregullim të reklamave politike në media gjatë aktivitetit vjetor të partive politike (fushatave jozgjedhore). Edhe pse ligji nuk garanton për partitë barazi çmimesh për reklamat mediatike, partitë kanë në fakt akses në reklamat mediatike me pagesë. Frekuenca e reklamave është e lartë, sidomos gjatë fushatave zgjedhore apo edhe përpara fillimit zyrtar të fushatave. Po të krahasosh çmimet e zakonshme të kompanive mediatike, kostoja e kohës televizive dhe reklamave duket e lartë; partitë duhet t'i bëjnë publike detajet e këtyre kostove në raportimet e tyre financiare. Vendimmarrësit duhet të shqyrtojnë me kujdes nëse nevojitet që kohëzgjatja e fushatës zgjedhore të zbatohet në mënyrë më efektive (apo të ndalohen reklamat jashtë fushatës zgjedhore), apo nëse duhet të kufizohen reklamat (për shembull të ndalohen në televizionet private apo të kufizohet ndjeshëm sasia në mënyrë që të zvogëlohen shpenzimet).

Prandaj, nevojitet që ligji "Për partitë politike" të përmbajë disa nene që garantojnë stimuj financiarë për kompanitë mediatike që ato të bëjnë publike informacionet mbi kohën televizive dhe kostot e reklamave të paguara nga partitë politike.

11. Kodi Zgjedhor dhe ligji "Për partitë politike" duhet të parashikojnë qartësisht kompetencën e KQZ-së për t'i paraqitur konstatimet e saj për shqyrtim pranë prokurorisë apo zyrës së administratës tatimore.

12. Kodi Zgjedhor dhe ligji "Për partitë politike" duhet t'u ofrojnë një lloj garancie apo mbrojtjeje ekspertëve kontabël që ata ta kryejnë punën e tyre në mënyrë të paanshme, të

ndershme dhe profesionale, pa ndikime apo intimidim të jashtëm politik, sidomos kur auditojnë financimin e partive kryesore në pushtet apo partive që fitojnë zgjedhjet.

13. Neni 84, paragrafi 6 i Kodit Zgjedhor krijon një burim financiar shtesë për partitë e rëndësishme politike. Mënyra se si ai zbatohet implikon në transaksione financiare dhe aktivitete fiskale edhe institucionet mediatike, duke krijuar situata ekonomike konfidenciale mes partive dhe radio/televizioneve. Ky është një nen shumë i vështirë për t'u monitoruar dhe përfshin disa struktura monitorimi (bordin e medias, zyrën e tatimeve, etj.).

Ky nen është zbatuar në mënyrë arbitrare në zgjedhjet e vitit 2011 nga të paktën një parti dhe dy kompani mediatike, edhe pse ai duhet të zbatohet vetëm për zgjedhjet parlamentare.

Neni 84 paragrafi 6 i Kodit Zgjedhor parashikon se "Për zgjedhjet në Kuvend radiot dhe televizionet private kombëtare dhe satelitore, të cilat pranojnë reklama me pagesë, sipas këtij neni, detyrohen që gjysmën e kohës totale të reklamës së parashikuar në pikën 5 të këtij neni t'ua vënë në dispozicion falas subjekteve zgjedhore. Kostoja për vënien e kohës në dispozicion falas subjekteve zgjedhore nga ana e radiove dhe televizioneve private llogaritet si shpenzim i zbritshëm për efekte tatimore. Ngarkohen KQZ-ja, KKRT-ja dhe Ministri i Financave të nxjerrin udhëzimet përkatëse." Këtu kemi dy çështje: i) financimi i 50% të kohës nga shteti është financim shtesë i fshehur, dhe për më tepër sasia e këtij financimi nuk është e qartë, sepse dispozita shprehet gjysma e kohës, jo gjysma e kostos; dhe ii) në praktikë, Open Data Albania ka vëzhguar që një parti politike ka raportuar që për zgjedhjet lokale të vitit 2011 kishte përfituar, në bazë të nenit 84, paragrafi 6 të Kodit Zgjedhor, kohë falas për reklamë politike të vënë në dispozicion nga radio/televizionet private, që u llogarit si shpenzim i zbritshëm për efekte tatimore. Ky element i veçantë i bilancit u regjistrua si zë më vete nga eksperti kontabël.

14. Neni 90, paragrafi 2 i Kodit Zgjedhor i lejon publikut të ketë akses në informacionet rreth donacioneve me vlerë më të lartë se 100 000 lekë. Ligji parashikon që këto të dhëna duhet të bëhen "gjithmonë publike", që do të thotë se e drejta e informimit fillon në momentin që donacioni regjistrohet në llogarinë bankare përkatëse.

Gjatë Fushatës Zgjedhore të vitit 2013, ekipi që punoi për **Open Data Albania** u kërkoi me shkrim tetë partive kryesore që të bënin publik donatorët e tyre që nga fillimi i fushatës. Megjithëse kërkesa u bë në formë zyrtare, ky informacion nuk u vu ndonjëherë në dispozicion qoftë gjatë apo pas fushatës. Partitë politike u përpoqën të argumentonin se ato nuk janë objekt i kësaj dispozite ligjore, dhe disa prej tyre u përgjigjën edhe se ato nuk janë objekt i të drejtës për informim, d.m.th. nuk janë të detyruara nga ligji shqiptar për të drejtën e informimit që ta japin këtë informacion.

Ndaj, Kodi Zgjedhor duhet ndryshuar në mënyrë të tillë që të garantojë transparencën dhe të drejtën e informimit mbi financimin e partive politike. Ligji duhet jo vetëm të parashikojë dhënien e informacioneve të një natyre të përgjithshme, por edhe të japë zgjidhje efektive dhe të përcaktojë sanksione në raste shkeljesh.

15. Duhet të fuqizohet roli i KQZ-së duke i siguruar asaj buxhet dhe burime njerëzore të mjaftueshme për të ushtruar në kohë dhe me efikasitet kompetencat që i jep ligji. Kjo mund të realizohet në bazë të një vlerësimi të detajuar të ndikimit rregullator.

16. Ligji duhet të ofrojë mekanizma për ta bërë pjesëmarrjen në auditimin e financimit të partive politike më tërheqëse për ekspertët e Institutit të Ekspertëve Kontabël të Autorizuar të Shqipërisë. Detyra e ekspertëve kontabël është shumë delikate dhe ligji i detyron ata që të konstatojnë dhe të firmosin raporte mbi rregullsitë apo parregullsitë financiare të subjekteve shumë të fuqishme (ekzekutive dhe legjislative).

Çështja e pagave të papaguara duhet të zgjidhet përmes buxhetit të KQZ-së. KQZ-ja, si organi administrativ që u ngarkon detyra ekspertëve kontabël përmes shortit, është e detyruar të garantojë që ata do të paguhen për punën që vetë KQZ-ja u ngarkon. Në rastet kur partitë politike nuk e përmbushin këtë detyrim për të bërë pagesat, atëherë KQZ-ja duhet të paguajë për shërbimet e ekspertëve kontabël dhe ta llogarisë shumën si një detyrim që partitë ia kanë asaj.

17. Kodi Zgjedhor duhet ndryshuar në mënyrë që të parashikojë një zvogëlim proporcional të financimit të partive politike nga fondet publike gjatë fushatave zgjedhore, nëse ato nuk respektojnë kuotën gjinore të parashikuar në Kodin Zgjedhor.

V- Gjetje të Tryezës "Praktikat më të mira dhe platformat e trajnimit të komisionerëve zgjedhorë", si dhe rekomandime për përmirësime të Kodit Zgjedhor në këtë aspekt

Trajnimi i komisionerëve zgjedhorë, si elementi më i rëndësishëm që garanton profesionalizmin e tyre, është një çështje që diskutohet prej mëse një dekade duke qenë pjesë e axhendës së të gjitha komisioneve parlamentare të reformës zgjedhore në Shqipëri, po ende pa gjetur zgjidhjen optimale.

KQZ e solli në diskutim gjithpërfshirës këtë aspekt thelbësor për mirë organizimin dhe mirë administrimin e procesit zgjedhor, për faktin se pavarësisht përkushtimit dhe fleksibilitetit të KQZ për ta bërë procesin e trajnimit sa më eficient, përgatitjeve të qëndrueshme zgjedhore nga procesi në proces bazuar në eksperiencën e administruar, sërish dëshmohen problematika që reduktojnë efektivitetin e tij, evidentuar ky fakt dhe në raportin përfundimtar të OSBE-ODHIR të vitit 2013 ku evidentohet se "*për zgjedhjet e vitit 2013 konstatoi se trajnimet e bëra nga KQZ ishin pozitive, por efektiviteti i tyre shpesh ishte i kufizuar për shkak të emërimeve të vonuara dhe ndryshimeve në komisionet e niveleve më të ulët*". Në Raportin Përfundimtar të OSBE/ODHIR, por edhe në raportime të tjera nga grupe vëzhguese ose ankime të evidentuara nga media/subjektet elektorale, vazhdojnë të evidentohen probleme ende të dukshme të cilësisë së njohjes së ligjit dhe procedurave zgjedhore të personave të përfshirë direkt/indirekt në proceset zgjedhore.

Tryeza e hapur konsultative "Praktikat më të mira dhe platformat e trajnimit të komisionerëve zgjedhorë", e organizuar nga KQZ më 31.3.2014, me mbështetjen e Prezencës së OSBE-së në Shqipëri dhe zyrës së Këshillit të Evropës në Shqipëri, kishte pjesëmarrës përfaqësuesit kryesorë të partive politike, organizatave që veprojnë në çështjet zgjedhore, përfaqësues të organizatave ndërkombëtare, grupe interesi, trajnues, administratën e institucionit si dhe Drejtoret e Qendrave të Trajnimit të Vazhduar Zgjedhor të Gjeorgjisë dhe Moldavisë, të cilat prezantuan modelet e trajnimit zgjedhor të aplikuar në këto dy vende me karakteristika dhe sfida të përafërta me Shqipërinë.

Pjesëmarrësit, në vlerësimin të nevojës që e gjithë trupa e administrimit zgjedhor, pavarësisht burimit të emërtesës apo zgjedhjes, duhet të dëshmojë më shumë pavarësi, më shumë profesionalizëm dhe më shumë besueshmëri publike në tryezë dakortësuan se problemet kryesore që reduktojnë efektivitetin e trajnimeve të organizuara nga KQZ, duke cënuar profesionalizmin e administratës zgjedhore, vazhdojnë të mbeten:

- lirimet/emërimet në vijimësi madje deri në ditën e zgjedhjeve të komisionerëve të nivelit të II-të (KZAZ), dhe emërimet në tejkallim të skajshëm të afatit ligjor të komisionerëve të nivelit të tretë (KQV) dhe grupeve të numërimit. Në procesin e 23 qershorit 2013, komisionerët e nivelit të dytë (KZAZ) u liruan/zëvendësuan në masën 35.5%.
- Ndërvarur nga vullneti politik për paraqitjen në kohë të propozimeve për nivelin e tretë (KQV dhe GN), zëvendësimet në vijim (megjithëse në shkëlqje të ligjit), efektiviteti i procesi i trajnimit për këtë nivel të administratës zgjedhore mbetet i reduktuar, dhe në kushtet e pamundësisë pothuaj absolute të testimit e njohurive;
- Një pjesë e madhe e komisionerëve të qendrave të votimit dhe grupeve të numërimit, kanë shërbyer në detyrë pa marrë trajnimin profesional të ofruar nga KQZ-ja, pavarësisht mirëpërcaktimeve në dispozita respektive të Kodit Zgjedhor të cilat përcaktojnë se mospjesëmarrja në trajnimet e organizuara nga KQZ/mos kalimi i testimeve, është shkak ligjor për shkarkimin nga detyra.

Tryeza, në vlerësim edhe të dokumentave ndërkombëtarë si "Kodi i Praktikës së mirë për çështjet zgjedhore", ritheksoi nevojën për shndërrimin e procesit të trajnimit zgjedhor në një sistem unik përfshirës dhe funksional. Përvoja e sjellë nga drejtueset e qendrave të trajnimit të vendeve me problematika të njëjta me Shqipërinë gjatë tranzicionit, Gjeorgjia dhe Moldavia, dëshmoi suksesin e praktikës së organizimit të trajnimeve përmes një Qendre institucionale. Tryeza debatoi mbi format më optimale si dhe për pika takimi midis modeleve të sjella nga dy vendet e tjera dhe Shqipërisë, si dhe për problematika konkrete të realitetit zgjedhor shqiptar.

Përfundimet dhe gjetjet kryesore të tryezës:

NEVOJA DHE EMËRIMI:

- Sipas pikëpamjes së ekspertëve dhe praktikave më të mira të sjella në tryezë, procesi i trajnimit institucional dhe afatgjatë i komisionerëve dhe zyrtarëve të tjerë të përfshirë në procesin zgjedhor, si dhe procesi i edukimit zgjedhor, duhet të kryhet nga një mekanizëm i

qëndrueshëm, i përhershëm, me status, financim dhe strukturë të veçantë. Në fazën e parë të projektit kjo mund të arrihet në kuadër të KQZ për të kaluar më pas në një qendër trajnimi dhe edukimi zgjedhor të vazhduar, si njësi e pavarur dhe funksionale.

- KQZ, mbetet e përkushtuar për të përmbushur me përgjegjshmëri detyrimin dhe përgjegjësinë për trajnimin e administratës zgjedhore.
- Tryeza ishte unanime në vlerësimin se procesi i trajnimit në çdo rast përfshin aktorët politikë ndaj duhet të jetë i hapur ndaj çdo kërkesë të subjekteve zgjedhore për tematika dhe kërkesa trajnuese që nuk ndikojnë në thelbin e procesit të trajnimit, në integritetin e tij thellësisht profesional dhe largimin e çdo ndikimi nga interesat politike.
- Në ngritjen, funksionimin dhe jetësimin praktik të Qendrës, përveç praktikave rajonale të sjella në tryezë, vlerë referuese thelbësore mbeten praktikat më të mira trajnuese dhe zgjedhore të njohura përmes dokumenteve ndërkombëtare të ODIHR/OSBE dhe Këshillit të Evropës, vlera e të cilave merr vlerë dyfishe në praktikat zgjedhore shqiptare, - si burim referues juridik dhe administrativ, si praktikë e certifikuar e modeleve të cilat ka vullnet politik dhe pritshmëri për t'i zbatuar.
- Emërtimi mbetet një çështje që lidhet me funksionet bazë të trajnimit dhe edukimit, dhe me statutin që ky institucion do të ketë në raport me legjislacionin përgjegjës, institucionin e KQZ dhe institucionet apo organizatat e tjera të përfshirë në problematikën zgjedhore.

BAZA LIGJORE AKTUALE, FOKUSI KRYESOR DHE PLANI VEPRIMIT

Trajnimi i komisionerëve të çdo niveli, i edukimit të zgjedhësve, i lidhjes midis trajnimit, certifikimit dhe angazhimit në procesin administrativ zgjedhor, - është pjesë integrale e Kodit Zgjedhor në RSH (ligji nr. 10019, datë 29.12.2008 dhe ndryshuar me ligjin nr. 74/2012, datë 19.07.2012). Konkretisht:

- KQZ-ja ka si kompetencë dhe përgjegjësi thelbësore (neni 21) kryerjen me shpenzimet e veta të kurseve të trajnimit, si dhe dhënin e dëshmive përkatëse pas testimit. I njëjti nen i njeh KQZ-së edhe përgjegjësinë për kryerjen e sesioneve të kualifikimit për legjislacionin zgjedhor për anëtarët e KQV, si dhe organizimin e programeve për edukimin zgjedhor të shtetasve.
- Për periudhën jashtë zgjedhore Kodi Zgjedhor (neni 21 pika 10) specifikisht i njeh KQZ të drejtën e kryerjes së trajnimeve për administrim zgjedhor në mënyrë periodike jashtë periudhës zgjedhore për të gjithë të interesuarit dhe dhënie të dëshmive përkatëse.
- Në nenet 32 dhe 39 të Kodit njihet e drejta e shkarkimit të anëtarëve të KZAZ apo KQV nëse ata nuk marrin pjesë në trajnimet ose nuk kalojnë testimet e organizuara nga KQZ. Kurse neni 36 i Kodit Zgjedhor përcakton se "zëvendësimi i anëtarëve dhe sekretarit të KQV-së bëhet, si rregull, me persona, të cilët kanë trajnim për legjislacionin zgjedhor".
- Në raport me konceptin e gjerë institucional të trajnimit të të gjitha grupeve të përfshira në zgjedhje, të trajnimit të vazhduar periodik në periudhë jashtë zgjedhore, të krijimit të një sistemi të mirëtrajtuar përmes të cilit të burojnë të gjitha përzgjedhjet dhe vendimet që lidhen me tre nivelet e komisioneve, vëzhguesit dhe hallkat e tjera administrative, si dhe të përvojave të njohura në vende të tjera, baza ligjore e cituar më lart në Kodin Zgjedhor

mbetet jo e plotë, por e mjaftueshme për të mundësuar edhe aktualisht fillimin e projektit për trajnimin gjithëpërfshirës në periudhën parazgjedhore.

- Fillimi dhe zbatimi i projektit për trajnimin gjithëpërfshirës në periudhën parazgjedhore përmes krijimit të Qendrës së Trajnimit, e cila do të realizojë procesin e trajnimit sipas përcaktimeve aktuale në Kodin Zgjedhor, paralelisht mund të shoqërohet me sugjerime për përfshirje e saktësimin në Kodin Zgjedhor të praktikave më të mira institucionale të rregullimit të statutit ligjor të institucionit të trajnimit zgjedhor, si dhe të problematikave që lidhen me të.
- Për shkak të rëndësisë që KQZ në nismat e tij të ketë mbështetjen e partive kryesore parlamentare, nevojitet konsensus i gjerë për trajnimin e vazhduar zgjedhor, si dhe krijimi i mekanizmave konkretë administrativë që mundësojnë këtë gjë. Konkretisht, nevojitet nënshkrimi i një memorandum mirëkuptimi për jetësimin e këtij projekti midis KQZ dhe partive politike kryesore parlamentare, nën mbështetjen aktive të zyrës së KE dhe të OSBE në Tiranë. Ky memorandum do të mund të krijonte një bazë më solide mbështetjeje publike për projektin, për strukturën dhe metodat e tij, si dhe për vetë KQZ si organi kryesor miratues i rregulloreve, moduleve dhe planeve që lidhen me trajnimin.
- Duke qenë një proces gjithëpërfshirës (KQZ, komisionerë, parti politike, OJF, media, grupet e interesit, policia, pushteti vendor, institucionet arsimore, etj), del e nevojshme që menjëherë pas fillimit të jetësimit të procesit të Qendrës, të hartohen dhe aplikohen memorandume (marrëveshje) bashkëpunimi me të gjitha institucionet e tjera të përfshira në proces, sidomos ato zyrtare dhe publike.
- Angazhimi i partive politike kërkon jo vetëm vullnet, por edhe akte administrative brenda strukturës dhe punës së tyre, për përfaqësim, pjesëmarrje, kushtëzim dhe përgjegjësitë që burojnë, ndaj marrëveshje të tilla janë me interes të dyanshëm dhe ndihmojnë në zgjidhjen paraprake të problematikave të bashkëpunimit afatgjatë.

Bazuar në kuadrin ligjor aktual:

- Tryeza (organizatorët, institucionet mbështetëse dhe ekspertët) sugjeruan që një grup **Ad hoc** i ngritur pranë KQZ dhe me pjesëmarrjen e organizatave ndërkombëtare mbështetëse, si dhe përfaqësues të shoqërisë civile që merren me zgjedhjet, të krijojë një projekt plan për gjithë problematikën e Qendrës dhe sugjerojë masat konkrete administrative për jetësimin e saj:
- Masat përfshijnë jo vetëm sugjerimet administrative dhe teknike në lidhje me trajnimin, por edhe format e financimit, organizimit, strukturimit dhe raporteve me institucionet e tjera, partitë politike, OJF-të apo institucionet e tjera të interesuara.
- Koncepti i përzgjedhjes së kushtëzuar mbi bazën e "çertifikimit", sipas KQZ dhe ekspertëve përshtatet me misionin dhe qëllimin final të Qendrës dhe të frymës që përcjell Kodi Zgjedhor. E kundërta mbetet burim problematik për integritetin e procesit dhe dobinë e vetë misionit të Qendrës.
- Aplikimi praktik i këtij koncepti, jo vetëm për komisionerët, por edhe për nëpunësit e tjerë të përfshirë në proces, krijon lidhje e pasoja në statutin e të gjithë kategorive të përfshira, ndaj kërkon një trajtim organik, afatgjatë dhe sa më konsensual e të gjithë praktikës legislative paraprake.

- Përmes procesit trajnues paraprak, sipas përvojës së sjellë nga dy vendet referuese, Qendra krijon një database kombëtare e të gjithë personave të përfshirë në trajnimet e klasifikuara (sipas fazave, niveleve dhe problematikave). Kjo database duhet të jetë transparente, publike dhe e certifikuar, ndaj mund të shërbejë si burim kryesor i burimeve njerëzore që angazhohen në procesin zgjedhor, si komisionerë apo vëzgues, për aktorët politikë, kandidatët dhe grupimet e tjera të përfshira dhe të interesuara. Tryeza diskutoi mbi opsionet e detyrimit ose jo të subjekteve elektorale për të pasur pjesëmarrje të detyrueshme në procesin e trajnimit institucional të komisionerëve si dhe, në rast rishikimi të KOZ, për detyrimin që çdo emërim i komisionerëve në të ardhmen të bëhet vetëm brenda database së krijuar dhe certifikuar nga ky institucion trajnues.
- Programet, struktura, misioni dhe rregulloret e Qendrës të jenë produkt i vendimmarrjes në KQZ, bazuar në memorandumet midis palëve politike, KQZ dhe institucioneve të përfshira në projekt. Pas mundësisit të konsensusit të gjerë dhe ndryshimeve të nevojshme ligjore që jetësojnë krijimin e kësaj Qendre (brenda KQZ ose jashtë tij) mund të operohet me një plan veprimi afatgjatë. Deri atëherë është e nevojshme që palët politike të shprehin një vullnet mbështetës, mendim që u vlerësua edhe nga ekspertët, KQZ dhe pothuajse të gjithë pjesëmarrësit në tryezë.
- Krijimi dhe funksionimi i Qendrës së trajnimit të vazhduar, mbi bazën e kuadrit ligjor aktual dhe mbështetjes politike do të jetë një fazë kalimtare, që do t'i shërbejë krijimit të besimit publik tek efikasiteti i trajnimit të organizuar, të hapur dhe të përfshirës. Përfaqësuesit e partive mbrojtën paraprakisht më shumë idenë e vijimit të kuadrit aktual ligjor dhe administrativ, sesa ngritjen e një njësie/qendre të pavarur trajnimi.

NË RAST TË NJË REFORME ZGJEDHORE

Kodi Zgjedhor duhet të parashikojë:

- Krijimin e Qendrës së Trajnimit dhe edukimit të vazhduar zgjedhor me status ligjor dhe administrativ të përcaktuar, staf dhe buxhet të sajën;
- Ndryshimet ligjore sa i përket statusit ligjor, buxhetit, strukturës, statutit ligjor për personat e angazhuar, duhet të gjejë qasjet apo të bashkojë praktikat më të mira të sjella në tryezë nga vendet e tjera, konkretisht:

Në rastin e aplikimit të modelit gjeorgjian:

Qendra e Trajnimit dhe Edukimit Zgjedhor (QTEZ) do të jetë një institucion publik buxhetor brenda sistemit zgjedhor, gëzon personalitet juridik, dhe do të zhvillojë veprimtarinë në mënyrë të pavarur në përputhje me kuadrin ligjor zgjedhor dhe rregullator. Në këtë rast nevojitet amendimi i dispozitave përkatëse të kompetencave të KQZ për lëvrimin e trajnimeve si dhe nevojitet krijimi i një ligji të ri që synon krijimin e QTEZ, dhe do të konsistojë në përcaktimin e misionit, qëllimit, drejtimin dhe përcaktimin e kompetencave të organeve drejtuese, procedurat dhe rregullat për funksionimin e shkollës/ qendrës. Në këtë rast Ligji do të përcaktojë qartë aktorët, kriteret dhe grupet e interesit që do të marrin pjesë në vendimmarrje.

Në rastin e aplikimit të modelit moldav:

Qendra e Trajnimit dhe Edukimit Zgjedhor (QTEZ), do të ketë statusin e personit juridik, në vartësi të KQZ-së, me autonomi financiare dhe organizative për realizimin e trajnimeve, dhe atributet të tjera si: llogari bankare, vulë institucionale etj. Buxheti i QTEZ do të jetë pjesë e buxhetit të KQZ-së. Në këtë rast kërkohen amendime në Kodin Zgjedhor për krijimin e QTEZ; për të shtuar kompetencën e KQZ për të miratuar statusin dhe strukturën e QTEZ, përcaktimi për mënyrën e raportimit të QTEZ në KQZ-së; për të shtuar kompetencën e Kryetarit të KQZ-së për të zgjedhur drejtorin e QTEZ. Struktura në këtë rast do të jetë kompetencë e KQZ dhe raportimi do të bëhet nga Drejtori i QTEZ tek KQZ sipas standarteve që do të përcaktohen në Statusin e QTEZ.

- Kodi Zgjedhor duhet të amendohet në nenin 31 dhe 38, duke shtuar si kusht për emërimin e komisionerëve të nivelit të dytë e të tretë vetëm mbi bazën e njohurive zgjedhore të certifikuara;

Roli dhe impakti që Qendra e Trajnimit të vazhduar zgjedhor do të ketë në procesin zgjedhor:

- **Vizioni/krijimi i** një trupe komisionerësh me nivel profesional;
- **Unifikimi** i profesionalizmit të anëtarëve të komisioneve të niveleve të dyta dhe të treta vetëm mbi frymën e ligjit, duke certifikuar kështu jo thjesht njohuritë e tyre zgjedhore, por mbi të gjitha duke realizuar instruktimin e tyre në mënyrë të njëjtë (përcaktim në seksionin "Garancitë procedurale" tek "Kodi i Praktikës së mirë në çështjet zgjedhore", miratuar nga Komisioni i Venecias).
- **Fitimi** i njohurive ligjore të qendrueshme, teorike dhe procedurave praktike, duke shmangur informalitetin;
- **Reduktimi** i fenomeneve negative që janë shfaqur gjatë proceseve zgjedhore në vite;
- **Zbeh** fenomenin e politizimit të komisionerëve, riorienton kulturalisht për ta parë detyrën si mision administrativ dhe jo politik, ndërgjegjësimi që forca ndëshkuese të ligjit qëndron mbi partitë;
- **Rrit** besimin e publikut në procesin zgjedhor.

VI- REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIME TË TJERA NË KODIN ZGJEDHOR

Neni 23 pika 4

Raporti i OSBE-ODIHR-it në rekomandimet e para prioritare, ka përcaktuar se duhet të rishikohet Kodi Zgjedhor për sa i përket përkufizimit të aktit normativ të KQZ-së, dhe akteve të tjera të cilat duhet të miratohen me shumicë të cilësuar. Sipas Rekomandimit të Raportit duhet të unifikohet përkufizimi në Kodin Zgjedhor dhe Ligjin për Gjykatat Administrative për aktin normativ të KQZ-së.

Përveç kësaj, në zgjedhjet e fundit të zhvilluara për Kuvendin dhe për Organet e Qeverisjes Vendore, ka qenë mosmarrëveshje e vazhdueshme në lidhje me llojin e aktit të KQZ-së, mosmarrëveshje të cilat dhe Kolegji Zgjedhor i ka zgjidhur në mënyra të ndryshme duke mos arritur në unifikimin e praktikës gjyqësore.

Në analizë të tyre KQZ arriti në përfundimin se, neni 23 i Kodit i Kodit Zgjedhor, në pikën 4 të tij, duhet të ndryshojë si më poshtë:

“Aktet nënligjore normative të KQZ-së janë në përputhje me përcaktime të bëra në Ligjin nr.49/2012 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatave Administrative dhe gjykimin e mosmarrëveshjeve administrative”. Këto akte rishikohen në rast të ndryshimit të ligjit apo për shkaqe të tjera që përlligjin ndryshimin e tyre. Aktet për përgatitjen e zgjedhjeve si rregull miratohen apo ndryshohen jo më vonë se 60 ditë nga data e zgjedhjeve”.

Neni 29, pika 3, propozohet të bëhet :

3. Anëtarët e KZAZ-së nuk punojnë me kohë të plotë. KQZ-ja përcakton orarin e punës së KZAZ-së gjatë periudhës së zgjedhjeve dhe jashtë saj. Për punën e kryer anëtarët përfitojnë shpërblim në masën e përcaktuar me vendim të KQZ-së. **Gjatë periudhës së ushtrimit të kësaj detyre, anëtarët dhe sekretarët e KZAZ-ve, pezullohen nga detyra kur ata janë nëpunës të administratës publike, dhe për gjatë kësaj kohe i ruhet vendi i punës.**

Neni 29, pika 5 bëhet:

Nëse partitë politike të shumicës parlamentare dhe të opozitës parlamentare, që kanë të drejtë të paraqesin kandidatura për KZAZ, nuk e ushtrojnë këtë të drejtë në afatin e përcaktuar në pikën 2 të nenit 28 të këtij Kodi, kjo e drejtë u kalon automatikisht partive që vijjnë në radhë me numër vendesh në Kuvend pas të parave, brenda grupimit përkatës. Kur kjo nuk është e mundur, propozimet bëhen sipas pikës 1 shkronja “a” të këtij neni. Nëse edhe këto parti nuk propozojnë anëtarë, **brenda afatit të përcaktuar nga KQZ**, KQZ-ja emëron kryesisht anëtarët e KZAZ-së deri në plotësimin e numrit të nevojshëm të anëtarëve për vendimmarrje.

Anëtarët e emëruar kryesisht qëndrojnë në detyrë deri në emërimin e anëtarëve të propozuar nga partitë politike, sipas këtij neni. Zëvendësimi duhet të kryhet jo më vonë se 30 ditë nga dita e zgjedhjeve. Në rastin e zgjedhjeve të parakohshme, zëvendësimi kryhet jo më vonë se 5 ditë nga dita e zgjedhjeve. Procedurat për përzgjedhjen dhe trajnimin e shtetasve që mund të emërohen kryesisht përcaktohen nga KQZ-ja me udhëzim të veçantë. **Anëtarët e emëruar kryesisht, për ditët e qëndrimit në detyrë, përfitojnë shpërblim sipas masës së përcaktuar në vendimin e KQZ-së.**

Neni 32, pika 3 bëhet :

Anëtari dhe sekretari i KZAZ-së lirohen/shkarkohen nga detyra nga KQZ-ja, kryesisht ose me propozim të subjekteve zgjedhore, vetëm për shkaqet e parashikuara në këtë nen. Në çdo rast kërkesa për lirim ose shkarkim duhet të përmbajë edhe argumente dhe fakte për shkeljen e pretenduar. Në rastin e parashikuar në shkronjën “d” të pikës 2 të këtij neni ky rregull nuk zbatohet dhe kërkesa pranohet në çdo rast. Propozimet e **partisë më të madhe**

të shumicës dhe opozitës parlamentare, për lirim ose shkarkim të anëtarëve apo sekretarëve të KZAZ, në çdo rast duhet t'i përkasin së njëjtës gjini të anëtarit/sekretarit që do të zëvendësohet.

Neni 33, "Detyrat e KZAZ-së" pika b, bëhet :

KZAZ-ja kryen këto detyra:

b) emëron, **shkarkon dhe liron** kryetarin, anëtarët, sekretarët e KQV-ve, dhe anëtarët e grupeve të numërimit, të përfshira në juridiksionin e ZAZ-së, sipas këtij Kodi;

Në nenin 33 " Detyrat e KZAZ-së ", shtohet një paragraf me këtë përmbajtje:

gj) ndjek dhe informon KQZ-në, për procesin e trajnimit të KQV-ve dhe GNV-ve.

Në nenin 34 "Detyrat e sekretarit të KZAZ-së", shtohet një paragraf me këtë përmbajtje :

i) Kryen zbardhen e vendimeve të emërimit të KQV dhe GNV dhe i dërgon ato menjëherë në KQZ.

j) Informon në çdo rast KQZ-në, në lidhje me lirin apo shkarkimin e anëtarëve të KQV-ve dhe GNV-ve, si dhe dërgon menjëherë kopje të vendimeve.

Në nenin 36 "Përbërja e KQV-ve", në fund të pikës 2, shtohet një fjali me këtë përmbajtje:

30 për qind e anëtarëve të propozuar përkatësisht nga partia më e madhe e shumicës dhe partia më e madhe e opozitës, në nivel KZAZ-je, duhet të jenë nga secila gjini.

Në nenin 41" Detyrat e sekretarit të KQV-së", shtohet një paragraf me këtë përmbajtje:

Transmeton në KQZ dhe/ose në KZAZ, të dhëna për pjesëmarrjen në votime, në orare të përcaktuara me vendim të KQZ-së.

Neni 51 "Publikimi i Ekstraktit të përbërësve zgjedhorë " pika 4 bëhet :

Jo më vonë se 30 ditë nga dekretimi i datës së zgjedhjeve, zyrat e gjendjes civile, pas miratimit nga kryetari i njësisë vendore, printojnë dhe publikojnë ekstraktin e përbërësve zgjedhorë të të gjithë shtetasve që kanë vendbanim në zonat e qendrave të votimit nën juridiksionin e çdo zyre. Publikimi bëhet në ambientet e zyrave të gjendjes civile ose në ambientet pranë tyre me akses të lirë për publikun. **Një kopje e këtij ekstrakti i dërgohet (elektronikisht ose i printuar) KZAZ-së përkatëse, për publikim në ambientet e selisë së saj.**

Neni 67 pika 1 paragrafi i dytë, dhe 73 pika 1 e Kodit Zgjedhor

Neni 67 pika 1, paragrafi i dytë për zgjedhjet e organeve parashikon që lista e kandidatëve për këshillat vendorë dhe lista e kandidatëve për këshillat vendorë regjistrohen në KZAZ jo më vonë se 50 ditë para datës së zgjedhjeve.

Neni 73 pika 1, parashikon si afat të fundit për verifikimin e dokumentacionit të kandidatëve në KZAZ 45 ditë para zgjedhjeve. Më tej, në nenin 2 parashikohet që dokumentacioni i kthyer për korrigjime dhe plotësime duhet të depozitohet jo më vonë se 42 ditë në KZAZ. Nga ana e saj KZAZ-ja merr vendim për miratimin dhe refuzimin e dokumentacionit të kandidatëve brenda 48 orëve.

Duke ju referuar këtyre parashikimeve, afati në dispozicion i mbetur për miratimin përfundimtar të fletëve të votimit nga KQZ-ja dhe prodhimin e tyre nga shoqëria prodhuese është 40 ditë.

Por duke marrë në konsideratë parashikimin e nenit 99 pika 1, ku kërkohet që fletët e votimit të dërgohen në KZAZ, 3 ditë para zgjedhjeve duke konsideruar dhe faktin që fletët e votimit para se të shpërndahen duhet të ndahen sipas KZAZ-ve dhe QV-ve, që është një proces voluminoz dhe kërkon të paktën 7 ditë (referuar të gjithë eksperiencave të kaluara), si dhe duke marrë një afat minimal prej 2 ditësh për miratimin e përmbajtjes së fletëve të votimit në KQZ, afati real për **prodhimin dhe transportin e fletëve të votimit është vetëm 28 ditë.**

Referuar gjithë eksperiencave të mëparshme, vendimet përfundimtare të KQZ për regjistrimin e kandidatëve për zgjedhjet e pushtetit vendor (miratimi i përmbajtjes së fletës së votimit), në masën prej rreth 8 % të tyre, janë ankimuar në Kolegjin Zgjedhor.

Kjo ka sjellë bllokimin e informacionit që KQZ-ja i dërgon shoqërisë prodhuese të fletëve të votimit, veprim që e komplikon dhe çon në vështirësi të shumta këtë proces, pasi referuar nenit 152 pika 2, të drejtën e ankimit subjektet zgjedhore mund ta ushtrojnë brenda 5 ditëve. Duke marrë një afat optimal prej 3 ditësh për shqyrtimin e këtyre kërkesë padive nga ana e Kolegjit Zgjedhor (referuar nenit 157 pika 1 detyrimi i tij ligjor është 10 ditë) afati real për **prodhimin dhe transportin e këtyre fletë votimeve është vetëm 20 ditë.**

Në një situatë hipotetike ku të gjithë vendimet e KQZ-së për miratimin e përmbajtjes së fletëve të votimit, të ankimohen në Kolegjin Zgjedhor, referuar parashikimeve të neneve 73 pika 1, 152 pika 2 dhe 157 pika 1, do të jetë praktikisht shumë e vështirë për të mos thënë krejt e pamundur prodhimi i fletëve të votimit.

Për të bërë të mundur evitimin e kësaj situatë që mund të ndodhemi ç'ka mund të sjellë edhe moszhvillimin e zgjedhjeve do të ishte mirë që Kodit Zgjedhor ti bëhen këto ndryshime:

- *Afati regjistrimit duke përfshirë të gjithë verifikimet dhe plotësimet e dokumentacionit të kandidatëve, për zgjedhjet për organet e qeverisjes vendore të bëhet jo më vonë se 60 ditë para datës zgjedhjeve (ndryshimi i nenit 67 pika 1, paragrafi i dytë dhe ndryshimi i nenit 73 pika 1 dhe 2, specifikisht për zgjedhjet për organet e qeverisjes vendore, për sa i takon afateve kohore të verifikimit të dokumentacionit të kandidatëve jo më vonë se 55 ditë para datës së zgjedhjeve.*

Ose

- Afatet e ankimit për vendimin e e KQZ-së për miratimin e përmbajtjes së fletëve të votimit të limitohen deri në 48 orë dhe vendimi i Kolegjit Zgjedhor për to të merret brenda 48 orëve (ndryshim i nenit 152 pika 2 dhe nenit 157 pika1)

Nqs do të bëhej një nga këto ndryshime do t'i linte KQZ-së më shumë kohë në dispozicion për prodhimin e fletëve të votimit pasi për këto zgjedhje duhet marrë në konsideratë fakti që për çdo njësi vendore do të ketë dy fletë votimi, pra fletët e votimit do të prodhohen në shumë variabla, procesi i prodhimit të fletëve të votimit do të jetë kompleks dhe mjaft teknik për të cilin koha në dispozicion është elementi kryesor.

Në nenin 94 "Vendndodhja dhe përgatitja e Vendeve të Numërimit të Votave " shtohet një pikë:

Kryetari i njësisë së qeverisjes vendore merr masat logjistike për përshtatjen e ambientit të miratuar nga KQZ, si vend për numërimin e votave.

Në fund të pikës 1 të nenit 95 të shtohet një fjali :

1/1. Anëtari i Komisionit të Qendrës së Votimit, nuk mund të propozohet edhe si anëtar i grupit të numërimit të votave.

Pika 1 e nenit 100, fjalia e parë të bëhet:

KZAZ-ja, jo më vonë se 18 orë para hapjes së votimit, u shpërndan materialet zgjedhore...

Neni 106 "Votimi" pika 2 bëhet :

Zgjedhësi, pasi bën shënimin në fletën e votimit, palos fletën e votimit **brenda dhomës së fshehtë**, në mënyrë që shenja të mos jetë e dukshme, por të paktën një nga vulat në pjesën e pasme të fletës të jetë e dukshme. Zgjedhësi, pasi del nga dhoma e fshehtë, e hedh fletën e votimit në kutinë përkatëse të votimit dhe largohet nga qendra e votimit.

Neni 108 "Zgjedhësit që nuk mund të votojnë vetë ", pika 5 bëhet:

Shënimi në fletën e votimit **dhe palosja e saj** bëhet detyrimisht në dhomën e fshehtë.

Në nenin 110 "Personat e pranishëm në qendrën e votimit ", në fund të pikës 1, shtohet një germë me përmbajtje :

Anëtarë të KZAZ-së, dhe të pajisur me autorizim nga KQZ-ja Inspektori rajonal, dhe punonjës të administratës së KQZ-së.

Pika 6 e nenit 163 të Kodit Zgjedhor duhet të shfuqizohet, për arsye se i referohet pikës 3 të nenit 67 që ka rënë nga fuqia. Flitet për shpërndarjen e mandateve për Kuvendin që fitohen nga kryetarë partish politike të regjistruar në më shumë se një listë shumëmemërore.

Neni 178, pika 3, 4 dhe 5 të bëhet:

Pika 3 e nenit 178

Menjëherë pas shpalljes së rezultateve nga KZAZ-ja, komisioni dorëzon në zyrën e Protokollit të KQZ-së dokumentacionin origjinal si më poshtë:

1. Tabelën Përmbledhëse të Rezultateve të Zgjedhjeve të ZAZ-së,
2. Tabelat e rezultateve për çdo qendër votimi,
3. Librin e Protokollit të Mbledhjeve të KZAZ-së,
4. Procesverbalin e Konstatimit të KZAZ-së,
5. Regjistrin e Vendimeve të KZAZ-së,
6. Regjistrin e Korespondencës të KZAZ-së,
7. Listën e emrave dhe adresave të të gjithë anëtarëve të KQV-së dhe GNV-ve;
8. Listën e zgjedhësve për zonën zgjedhore,
9. Listën e emrave dhe adresave të të gjithë anëtarëve të KZAZ-së;
10. Listën e vëzhguesve të partive politike të akredituar në KZAZ, KQV dhe GNV.
11. Hartën e zonës zgjedhore me kufijtë e zonave të qendrave të votimit;
12. Përshkrimin me shkrim të kufijve të të gjitha zonave të administrimit zgjedhor;
13. Dekretin për caktimin e datës së zgjedhjeve, të njoftimeve zyrtare për zgjedhjet e KZAZ-ve, të shpalljes së rezultateve të zgjedhjeve për kandidatët fitues për kryetar në organet e qeverisjes vendore,
14. Deklaratën e shpenzimeve të bëra për administrimin e zgjedhjeve.

Pika 4, e nenit 178,

KQZ mban një kopje të dokumentacionit të parashikuar në pikën 3 të këtij neni dhe ia dërgon dokumentet origjinale Arkivit Qendror të Shtetit, në mënyrën e kërkuar prej tij dhe brenda 24 muajve pas shpalljes së rezultateve përfundimtare të zgjedhjeve.

Pika 5, e nenit 178,

Menjëherë pas shpalljes së rezultateve nga KZAZ-ja komisioni dorëzon në ambientet e KQZ në mënyrën e caktuar prej saj, të gjitha kutitë me fletët e votimit dhe kutitë me materialet zgjedhore, të shoqëruara këto me procesverbal të dorëzimit të materialeve të inventarizuara dhe procesverbal të dorëzimit me numrat e kodeve të sigurisë të kutive të votimit dhe materialeve zgjedhore.